

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

ELVIRA VALACKIENĖ
(APLINKOS APSAUGOS POLITOKA IR ADMINISTRAVIMAS)

**„NATURA 2000“ PROCESO POVEIKIO LIETUVOS MIŠKŲ ŪKIO
SEKTORIUI ĮVERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – doc. dr. Imantas Lazdinis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS APSAUGA LIETUVOJE IR EUROPOS SAJUNGOJE.....	6
1.1. Biologinės įvairovės svarba ir išsaugojimo būdai.....	6
1.2. Teisiniai aktai, reglamentuojantys biologinės įvairovės apsaugą.....	9
1.2.1. Europos Sąjungos teisės aktai (direktyvos, reglamentai).....	9
1.2.2. Lietuvos Respublikos teisės aktai.....	13
1.3. Saugomų teritorijų vaidmuo biologinės įvairovės apsaugoje	15
1.3.1. Miško žemės plotose esančių saugomų teritorijų analizė.....	17
2. SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLAS „NATURA 2000“.....	19
2.1. „Natura 2000“ teritorijų steigimas.....	19
2.2. „Natura 2000“ teritorijų finansavimas.....	23
2.3. Lietuvos įsipareigojimai tvarkant „Natura 2000“ teritorijas.....	24
3. „NATURA 2000“ PROCESO POVEIKIO LIETUVOS MIŠKŲ ŪKIO SEKTORIUI VERTINIMAS.....	29
3.1. Miškų vaidmuo biologinės įvairovės išsaugojime.....	29
3.2. Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose ir privačiuose miškuose.....	36
3.3. „Natura2000“ proceso įtaka miškų ūkiui.....	39
3.3.1. „Natura 2000“ proceso poveikio valstybiniam miškų ūkio sektoriui analizė.....	39
3.3.2. „Natura 2000“ proceso poveikio privačių miškų savininkų veiklai analizė.....	47
IŠVADOS.....	50
REKOMENDACIJOS.....	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	53
SANTRAUKA.....	56
SUMMARY.....	57
PRIEDAI.....	58

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problema. „Natura 2000” - tai Europos Sąjungos (toliau darbe – ES) saugomų teritorijų tinklas, padengiantis didžiąją Europos saugomų teritorijų dalį. Šis tinklas jungia trapiusias ir vertingiausias natūralias ES buveines bei rūšis, kurios ypatingai svarbios visos Europos biologinei įvairovei. Suintensyvėjus žemės naudojimui visoje Europoje kilo grėsmė natūralioms buveinėms, sumažėjo daugelio rūšių populiacijų. Tai prasidėjo daugiau nei prieš 100 metų ir tęsiasi iki šiol. Šiuo metu akivaizdžiai pastebima, kad natūralių buveinių lieka vis mažiau. Anksčiau buvusios gausios gyvūnų populiacijos šiandien sparčiai nyksta, o kai kurioms rūšims gresia visiškas išnykimas. Iš 10 000 ES esančių augalų rūšių, 3000 yra nykstančios, o 27 rūšims gresia išnykimas. Siekiant apsaugoti buveines ir rūšis nuo išnykimo buvo nutarta sukurti “Natura 2000” tinklą.

Teisinis “Natura 2000” pagrindas yra dvi ES gamtos apsaugos direktyvos – Paukščių¹ ir Buveinių.² Gamtos apsaugos atžvilgiu, Buveinių ir Paukščių direktyvos yra pagrindinis Bendrijos įnašas išsaugant biologinę įvairovę pagal Rio De Ženeiro konvencijos (1992) arba ankstesnes, Berno arba Europos laukinių gyvūnų, augalų ir natūralių buveinių konvencijos (1979) nuostatas. Jos atitinka bendrus specifinių konvencijų principus, pavyzdžiui Ramsaro arba Šlapžemių konvencijos (1971), Bonos arba Migruojančių paukščių konvencijos (1979) ir specifinių regionų konvencijų (Helsinkio arba Baltijos jūros konvencijos (1974), Barselonos arba Viduržemio konvencijos (1976) bei Alpių apsaugos konvencijos (1991)).

Paukščių ir Buveinių direktyvų teisiniai ES dokumentai yra susiję su natūralių buveinių, floros ir faunos apsauga, taip pat su jau minėtu Europos saugomų teritorijų tinklo sukūrimu. Remiantis Paukščių ir Buveinių direktyvomis, ES gamtos apsaugos politika užtikrina efektyvią unikalios biologinės įvairovės apsaugą visoje Europoje. Taip pat užtikrina, kad visos ES šalys turi tuos pačius teisinius įsipareigojimus saugant teritorijas, įtrauktas į „Natura 2000” tinklą.

Europos Sąjungos valstybių problemos aktualios ir Lietuvoje. Prieš stojant į ES, Lietuva privalėjo parengti tinkamą „Natura 2000” apsaugai teritorijų sąrašą. Šiame procese pirmiausia reikia naudojant griežtus mokslinius metodus identifikuoti rūšis ir buveines, kurios yra svarbios ES šalims bei įvertinti jų būklę. Būtina Lietuvos nacionalinę gamtos apsaugos

¹ 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos

² 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos

teisinę bazę suderinti su ES reikalavimais. Todėl šiame moksliniame darbe pagrindinį dėmesį skirsime „Natura 2000“ tinklo kūrimui Lietuvoje, teisinių nuostatų perkėlimui į Lietuvos teisinę bazę, viešųjų institucijų, atsakingų už „Natura 2000“ įgyvendinimą, funkcijų atlikimui ir kt.

Šios temos pasirinkimą nulėmė šiandieninis jos aktualumas Lietuvai. Ši tema Lietuvoje mažai nagrinėta mokslinėje literatūroje, o informacija, pateikiama žiniasklaidos, interneto svetainėse daugiausia tėra tik bendrojo pažintinio pobūdžio. Iš šaltinių, aprašančių ir išsamiau nagrinėjančių Lietuvos pasiruošimą ES struktūrinių fondų paramos administravimui, galima būtų paminėti atskiras viešojo administravimo ataskaitas, projektų nuostatas, teisinės bazės rengimo projektinę medžiagą ir kt. Pagrindiniai šaltiniai šiame darbe bus ES teisės aktai, juose keliami reikalavimai Lietuvai. Darbe bus vertinama dabartinė Lietuvos situacija bei „Natura 2000“ poveikis viešajam sektoriui.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas – įvertinti Lietuvos miškų ūkio sektoriaus pasiruošimą, siekiant įgyvendinti „Natura 2000“, bei šio proceso poveikį.

Darbo uždaviniai. *Tikslui pasiekti darbe keliami šie uždaviniai:*

- išanalizuoti ES teisės aktų suderinimą su Lietuvos Respublikos teisės normomis;
- atskleisti pagrindines „Natura 2000“ idėjas, tikslus bei uždavinius;
- panagrinėti kaip vyksta „Natura 2000“ teritorijų steigimas Lietuvoje;
- įvertinti „Natura 2000“ proceso poveikį Lietuvos miškų ūkio sektoriui miškų urėdijų pavyzdžiu;
- išsiaiškinti kokie sunkumai kyla steigiant „Natura 2000“ teritorijas valstybiniuose ir privačiuose miškuose;

Darbo hipotezė – „Natura 2000“ proceso poveikis Lietuvos miškų ūkio sektoriui yra didelis.

Darbo objektas. Šio darbo tyrimo objektas – „Natura 2000“ proceso poveikis Lietuvos miškų ūkio sektoriui.

Tyrimo metodai - empiriniai (dokumentų analizės, profesinės patirties apibendrinimo), teoriniai ir loginiai (lyginamasis istorinis, analizės, apibendrinimo, dedukcinis). Tyrimo metu buvo naudojamas kokybinis analizės būdas, kuris apima įvairių pirminių ir antrinių šaltinių analizę, bei įvairius politikos analizės metodus (tame tarpe politikos tikslų /alternatyvų analizę, t.t.). Tyrime pateikiama ES direktyvų ir reglamentų vertės įvertinimas. Be to, tyrime

nagrinėjamas nuostatų institucinis ir viešosios politikos poveikis bei siekiama pateikti alternatyvas ir rekomendacijas.

Darbe naudojama Lietuvos ir užsienio valstybių autorių darbai „Natura 2000“ projekto klausimais. Taip pat naudojama informacija, pateikta Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lietuvos Respublikos generalinės miškų urėdijos, Europos Komisijos, Europos Komisijos Delegacijos Lietuvoje, Europos komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės interneto puslapiuose.

Taip pat darbe buvo naudojamas anketinės apklausos informacijos kaupimo metodas.

1. BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS APSAUGA LIETUVOJE IR EUROPOS SAJUNGOJE

1.1. Biologinės įvairovės svarba ir išsaugojimo būdai

Biologinė įvairovė lietuvių kalboje palyginti naujas terminas, plačiai pradėtas vartoti vos prieš keliolika metų. Šnekamojoje žmonių kalboje jis pradėtas dažniau vartoti po to, kai Lietuvos nepriklausoma valstybė prisijungė prie pasaulinės konvencijos, skirtos tarptautinėmis pastangomis apsaugoti mūsų planetoje visų formų gyvybę – biologinę įvairovę. Ši konvencija vadinama Biologinės įvairovės apsaugos konvencija. Ji buvo priimta 1992 metais Brazilijoje Rio De Žaneiro mieste. Pagal šią konvenciją biologinė įvairovė yra organizmų, taip pat sausumos bei vandens ekosistemų, ekologinių kompleksų, kurių dalimi jie yra, įvairovė. Ji apima organizmų rūšinę, tarprūšinę bei ekosistemų įvairoves.³

Biologinę įvairovę suprantame kaip visų gyvųjų organizmų rūšių, gyvenančių sausumos, paviršinio vandens bei kitose ekosistemose, visumą, jų buveines, taip pat jų genetinę įvairovę. Biologinė įvairovė skatina gamtinių sistemų produktyvumą, gamtinės aplinkos funkcinę įvairovę, palaiko jos atsparumą, prisitaikymą bei gebėjimą atsinaujinti. Natūralios ar pusiau natūralios žemės ekosistemos – miškai, pelkės, pievos; vandenų – upės, ežerai; jūrų – Kuršių marios, Baltijos jūra. Žmogaus paveiktos, arba antropogeninės, – tai žemės ūkio ir miestų ekosistemos. Biologinė įvairovė ir kraštovaizdis nevienodai jautrūs žmogaus ūkinei veiklai. Biologinė įvairovė yra labai svarbi žmonijai, nes:

1. ekosistemų lygmenyje ji apima žmonių gyvenimui svarbius ekologinius procesus, turinčius įtakos klimatui, anglies pasauliniam ciklui, vandenų švarumui, saugančius dirvožemius nuo degradavimo, virtimo dykumomis ir kt.,
2. rūšių lygmenyje tai yra įvairių formų naminiai gyvuliai, laukiniai gyvūnai, kultūriniai ir laukiniai augalai bei mikroorganizmai. Jie teikia daugybę produktų, žaliavų, paslaugų. Tai labai svarbūs žmonijai dalykai, padedantys jai išgyventi ar duodantys didelę ekonominę naudą,
3. dalis biologinės įvairovės vertybių vis dar nėra pakankamai iširtos, todėl kaip potencialios vertybės, jos turi būti išsaugotos ateities kartoms.

Biologinės įvairovės svarba ir būtinybė ją racionaliai naudoti, išsaugoti yra paremta tokiais svarbiausiais žmonių poreikiais bei teisėmis:

---

³ Biologinės įvairovės konvencija. (Rio de Žaneiras, 1992 m. birželio 5 d.). Aplinkos ministerijos tinklapis: www.am.lt/ prisijungimo laikas 2006-12-02

1. dabar ir ateityje panaudoti kuo daugiau biologinės įvairovės formų kaip gamtinius išteklius (maistui, vaistams, parfumerijai, buities ir kultūrinėms reikmėms, kt.),
2. palaikyti biosferos, kaip žmogaus gyvenamosios aplinkos, funkcionavimą,
3. palaikyti ankstesnės žmonių veiklos labai smarkiai pakeistų ekosistemų (ypač agrarinių) natūralesnę būklę, siekiant gauti kokybiškesnę (sveikesnę) žemės ūkio produkciją bei turėti švaresnę (palankesnę žmonėms bei kitai ekologiniais ryšiais susijusiai biologinei įvairovei) aplinką,
4. laikytis pasaulėžiūros etinių principų. Etiniai aspektai ypač svarbūs suprantant, kad pasikeitus aplinkybėms, žmonių žinioms apie vieną ar kitą biologinės įvairovės formų praktinio naudojimo sritis ir galimybes, jų svarba gali ateityje labai išaugti,
5. išlaikyti biologinę įvairovę kaip estetinio grožėjimosi objektą.

Per pastaruosius dešimtmečius ėmė itin sparčiai mažėti ir nykti Europos biologinė įvairovė. Šios tendencijos apima faunos ir floros rūšių bei jų natūralių buveinių ir ekosistemų mažėjimą ir nykimą. Intensyviai vyksta visiškas natūralių buveinių išnykimas ir jų būklės blogėjimas.

Pavyzdžiui, per paskutiniuosius dešimtmečius šiaurės ir vakarų Europos pelkių plotai sumažėjo apie 60 %. Europos aplinkos apsaugos agentūra⁴ patvirtina, kad mažėja daugelio Europos faunos ir floros rūšių: 64 pavadinimų Europos endeminių augalų jau išnyko, ir laikoma, kad visiško išnykimo pavojus gresia 45 % drugių ir 38 % paukščių rūšių. Europoje jau išnyko pirmoji gyvūnų rūšis, kurią Buveinių direktyvoje⁵ buvo įsipareigota išsaugoti. Šiuo metu laikoma, kad didžiausias išnykimo pavojus gresia katinų šeimos laukinei Iberijos lūšiai. Jų išpūdingą mažėjimą per pastaruosius dešimtį metų sukėlė jų natūralių buveinių naikinimas, turėjęs neigiamos įtakos gyvūnų, kuriais jos minta, rūšių išlikimui. To priežastis - pastarąjį dešimtmetį vykusį urbanizaciją, infrastruktūros ir turizmo plėtrą, intensyvėjanti žemės ūkio ir miškininkystės veikla ir pan., todėl, siekiant išsaugoti biologinę įvairovę Europoje, reikia imtis veiksmų tiek Bendrijos, tiek nacionaliniame lygmenyje.

Mus supantiems augalams, gyvūnams ir mikroorganizmams kelia grėsmę žmonės ir jų brovimasis į natūralią aplinką. Šią grėsmę kelia prastas planavimas, intensyvus žemės

---

⁴ Europos aplinkos apsaugos agentūra// prisijungimo laikas: 2006-12-15
<http://www.eionet.europa.eu/latestlinks.html>

⁵ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos

naudojimas, besaikis žuvų išteklių eikvojimas ir intensyvioji žemdirbystė, su kuria susijęs didelis pesticidų naudojimas. Norint išgyventi, reikia, pavyzdžiui, paukščių, nes jie yra gyvybiškai svarbi sąsaja natūraliose ekosistemose, kaip antai miškuose, šlapžemėse ir jūrų aplinkoje. Tačiau beveik pusei Europos paukščių rūšių gresia išnykimas arba rimtas sumažėjimas. 23 įprastų agrarinio kraštovaizdžio paukščių ir 24 įprastų miško paukščių tyrimas 18 Europos šalių parodė, kad jų skaičius 1980–2002 m. sumažėjo 71 %. Pripažįstama, kad paukščiai yra geras bendros biologinės įvairovės būklės rodiklis, todėl jų nykimas yra pavojaus signalas.

Rūpinimasis Europos kraštovaizdžiu ir augalija bei gyvūnija nėra tik mūsų rekreacinės aplinkos apsaugos klausimas. Mūsų gyvenamoji aplinka padeda sumažinti klimato kaitą (nes miškai gali sugerti anglies dvideguonį), užkerta kelią erozijai (potvynių priežastis) ir teikia gamtos išteklių pramonei ir energijos gamybai.

Pripažindama biologinės įvairovės išsaugojimo svarbą, 2002 m. birželį Geteborge Europos Taryba užsibrėžė tikslą iki 2010 m. sustabdyti Europos biologinės įvairovės nykimą. ES šeštojoje aplinkos apsaugos veiksmų programoje šio tikslo siekimas nustatytas kaip vienas iš prioritetų.

ES biologinės įvairovės politikoje yra dvi viena kitą papildančios kryptys. Visų pirma, ji siekia integruoti biologinės įvairovės klausimus į tam tikrus politikos sektorius, pvz. žemės ūkio, žuvininkystės ir transporto, o taip pat į politikos priemones, pvz. atsakomybę už aplinkosaugą, ekologinį ženklimą, ir t.t. Tai svarbus neseniai patvirtintų ES biologinės įvairovės strategijos ir jos sektorių integravimo planų dėmesio centras.

Antra, specialios priemonės reikalingos tam, kad būtų užtikrintas daugelio faunos ir floros rūšių bei jų natūralių buveinių, kurioms jau gresia išnykimo pavojus, išlikimas. Būtent tokį vaidmenį ir vaidina „Natura 2000“, kurios tikslas - užtikrinti daugelio Europos labiausiai pažeidžiamų rūšių ir buveinių ilgalaikį išlikimą, garantuojant, kad pakankamai svarbiausių pagal skaičių ir plotą teritorijų būtų tinkamai saugomos ir tvarkomos. Be šių teritorijų apsaugos priemonių gamtosaugos direktyvų nuostatos numato ir kitokią faunos ir floros rūšių apsaugą.

Taigi pagrindinės ES priemonės yra Biologinės įvairovės strategija kartu su dviem privalomais teisės aktais – Buveinių direktyva ir Laukinių paukščių direktyva – bei jas pagrindžiantis finansavimas.

Biologinės įvairovės strategija skirta užtikrinti, kad visuose teisės aktuose ir politikos srityse būtų atsižvelgiama į poveikį biologinei įvairovei. Tai ypač svarbu šioms sritims: žemės ūkiui, žuvininkystei, miškininkystei, turizmui, prekybai, bendradarbiavimui vystymosi labui, statybai, infrastruktūrai ir išgaunamajai pramonei, kaip antai kasybai. Strategijoje taip pat

atsižvelgiama į klausimus, kylančius dėl sanglaudos politikos, kuri mažina ekonominę, su aplinka susijusią ir socialinę nelygybę visoje ES ir veikia miestų ir kaimų plėtros planavimą, ir dėl poreikio išsaugoti pasaulio genetinius išteklius bei tenykščių ir vietos bendruomenių žinias ir praktiką.

1.2. Teisiniai aktai, reglamentuojantis biologinės įvairovės apsaugą

1.2.1 Europos Sąjungos teisės aktai (direktyvos, reglamentai)

Dabar galioja daugiau kaip 300 ES aplinkos apsaugos teisinių aktų. ES politikoje daug vietos skirta ir gamtos apsaugai. Ji yra viena iš prioritetinių sričių. Iš daugiau nei 300 ES aplinkos apsaugos teisinių aktų galima išskirti dvi svarbiausias gamtos apsaugos direktyvas - Paukščių direktyvą ir Buveinių direktyvą.

Bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų tikslas – nustatyti saugomų teritorijų ar jų dalių, atitinkančių nustatytus Europos Bendrijos buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus ir sudarančių Lietuvos Respublikoje dalį Europos ekologinio tinklo “Natura 2000”, apsaugos ir tvarkymo ypatumus, veiklos organizavimo principus. Kriterijai, pagal kuriuos vietovės parenkamos buveinių ir paukščių apsaugai svarbioms teritorijoms steigti, patvirtinti Aplinkos ministro įsakymais.⁶

Buveinių apsaugai svarbios teritorijos skirtos Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių tipams, saugomų rūšių gyvūnų ir augalų buveinėms apsaugoti ar atkurti, nes svarbu išsaugoti jų biologinę įvairovę Europos Bendrijoje.

Ši direktyva nustato 200 gamtinių buveinių tipus, 200 gyvūnų ir beveik 500 augalų rūšių, kurioms išsaugoti turi būti steigiamos Europos mastu svarbios saugomos teritorijos. Pavyzdžiui, Lietuva turės identifikuoti teritorijas, kuriose bus saugomi ąžuolų, liepų, klevų, uosių bei spygliuočių miškai, sausieji tyruliai (viržynai), žemumų šienaujamos pievos, aukštapelkės ir žemapelkės, distrofiniai ežerai, liūnai, pajūrio kopos, plačialapiai bei pelkiniai miškai.

Buveinių direktyva reikalauja išskirti vietas, kuriose būtų saugomos nykstančios gyvūnų rūšys. Taigi Lietuvoje reikia pasirūpinti, kad didžiausios žinomos šikšnosparnių,

---

⁶ 2001m. sausio 9d. įsakymu Nr.22 “Dėl paukščių apsaugai svarbių teritorijų kriterijų patvirtinimo” (Žin., 2001, Nr.12 – 364) ir 2001m. balandžio 20d. įsakymu Nr.219 “Dėl gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų patvirtinimo” (Žin., 2001, Nr.37 – 1271).

kūdrinių pelėausių, pelkinių pelėnų, augalų: paprastosios klumpaitės, vėjalandės šilagėlės ir kitų rūšių populiacijos patektų į buveinių apsaugai svarbias teritorijas.

Kiekviena šalis gali laisvai pasirinkti priemones, kurios bus taikomos buveinių apsaugai svarbiose teritorijose. Gamtos apsaugos reikalavimai ES įgyvendinami ne tik draudžiant, bet ir skatinant ūkinę veiklą. Pavyzdžiui, gričiukai, juodkrūčiai bėgikai ir kiti šlapių pievų paukščiai netektų perėjimui tinkamų buveinių, jei juose ūkininkai neganytų galvijų. Ne visada toks ganymas ekonomiškai apsimoka, todėl ES šalyse numatomos specialios kompensacijos ūkininkams, kurie nusprendžia žemės ūkio veiklą derinti su gamtosauga.⁷

Buveinių direktyvoje nurodoma, kokiais kriterijais vadovaujantis atrenkamos Europos mastu svarbios saugomos teritorijos. Čia reikalaujama, kad buveinės būtų pakankamai didelės, reprezentatyvios ir išsaugojusios būdingą struktūrą bei funkcijas, o gyvūnų populiacijos - pakankamai gausios ir gyvybingos.

Buveinių direktyvoje reikalaujama, kad daug rūšių, pvz., visos šikšnosparnių rūšys, visi vėžliai, smailiasnukės varlės, drugiai juodataškiai melsviai, būtų saugomi ne tik specialiose saugomose teritorijose, bet visoje Europos Sąjungoje.⁸

Nykstančios gyvūnų ir augalų rūšys, kurios dėl ekonominės naudos seniai renkamos, gaudomos ar medžiojamos, taip pat įtrauktos į Buveinių direktyvą. Čia reikalaujama, kad, pavyzdžiui, tokioms rūšims, kaip miškinė kiaunė, šeškas, pievinė varlė, vynuoginė sraigė, medicininė dėlė, plačiažnyplis vėžys, upinė nėgė, visų rūšių kiminai ir kitoms, kiekviena ES šalis sudarytų naudojimo ir apsaugos programą ir ją nuosekliai vykdytų.⁹

Prie Buveinių direktyvos pateikiami 6 priedai:¹⁰

1. Išvardyti buveinių tipai, kuriuose reikia ypatingai saugoti ir steigti buveinių apsaugai svarbias teritorijas.
2. Išvardytos gyvūnų ir augalų rūšys, kurias reikia ypatingai saugoti ir steigti buveinių apsaugai svarbias teritorijas.
3. Nurodyta, kuriais kriterijais vadovaujantis parenkamos minėtos teritorijos.
4. Išvardytos rūšys, kurioms turi būti užtikrinta visapusiška apsauga visoje šalies teritorijoje. Ši apsauga draudžia medžioti, rinkti ar kitaip naikinti priede

⁷ Natura 2000 managing our heritage.// <http://www.eionet.europa.eu/> prisijungimo laikas: 2006-12-11

⁸ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos

⁹ Natura 2000 managing our heritage.// <http://www.eionet.europa.eu/> prisijungimo laikas: 2006-12-11

¹⁰ Europos Sąjungos gamtos apsaugos reikalavimai ir Natura 2000 teritorijų tvarkymas.// Tekstą parengė: Pranas Mierauskas.// prieiga per internetą <http://www.natura2000.lt>, prisijungimo laikas 2006-12-30

nurodytų gyvūnų ir augalų populiacijų individus bei pažeisti jų užimamas gamtines buveines.

5. Išvardytos gyvūnų ir augalų rūšys, kurioms galima taikyti gausumo reguliavimo priemonės.
6. Nurodyti draudžiami gyvūnų medžioklės būdai ir priemonės.

Paukščių apsaugai svarbios teritorijos skirtos saugomų rūšių laukinių paukščių natūralioms populiacijoms jų paplitimo arealuose išsaugoti, taip pat migruojančių paukščių perėjimo, šėrimosi, mitybos, susitelkimo poilsio ir migracijos metu vietoms išsaugoti.

Paukščių direktyvos priedai:¹¹

1. Išvardytos paukščių rūšys, kurioms reikalinga griežta apsauga ir specialios apsaugos teritorijų steigimas.
2. Pirmosios priedo dalies rūšis galima medžioti visoje Europos Sąjungoje, o antrosios dalies - medžioti tose ES šalyse, kurios gauna Komisijos sutikimą.
3. Pirmojoje priedo dalyje nurodytas rūšis galima pardavinėti, jeigu jos buvo sumedžiotos legaliai; antrosios dalies rūšimis galima prekiauti tik sutikus Komisijai.
4. Nurodyti draudžiami medžioklės būdai ir priemonės.
5. Rekomenduojami moksliniai ir kiti darbai, užtikrinantys tinkamą Direktyvos įgyvendinimą.

Valstybės narės atrenka ir steigia specialios apsaugos teritorijas (SAT) vadovaudamosi Paukščių direktyva.¹² SAT ir jų ribos turi būti nustatomos remiantis tikrai moksliniais kriterijais. Nors valstybės narės turi teisę neperžengdamos tam tikrų ribų remtis savo nuožiūra nustatant tinkamiausius kriterijus, jos privalo šiuos kriterijus taikyti taip, kad užtikrintų visų tinkamiausių teritorijų, tiek pagal skaičių, tiek pagal paviršiaus plotą, atranką. Remdamasi iš valstybių narių gauta informacija, Komisija sprendžia, ar įsteigtų teritorijų pakanka vientisam tinklui, kuriame būtų saugomos pažeidžiamos ir migruojančios faunos rūšys, suformuoti.

Pagal Buveinių direktyvą yra trys specialių saugomų teritorijų atrankos etapai:

1. Teritorijas, kurias reikėtų įtraukti į „Natura 2000“ tinklą, siūlo valstybės narės, kurios atlieka visapusiškus kiekvieno natūralios buveinės tipo ir jų teritorijoje esančių faunos ir

---

¹¹ Ten pat

¹² 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos

floros rūšių vertinimą. Dažnai, nuosekliai atlikti visą šį darbą įpareigojamos įvairios nacionalinės institucijos, o federalinėse valstybėse narėse - regionai. Teritorijos atrenkamos išskirtinai moksliniais pagrindais, taikant standartinius atrankos kriterijus, nurodytus direktyvos III priede. Dėl to šios institucijos turi įvertinti kiekvieno buveinės tipo reprezentatyvumą ir ekologinę vertę, o taip pat kiekvienos teritorijos plotą pagal natūralios buveinės tipą. Panašiai, turi būti įvertinti kiekvienos rūšies populiacijos dydis ir tankumas teritorijoje bei izoliacijos laipsnis natūralaus paplitimo arealo atžvilgiu, o taip pat turi būti nustatytas teritorijos vertingumas tam tikros faunos ar floros rūšies atžvilgiu. Pagal šiuos kriterijus valstybės narės atlieka visapusišką savų teritorijų pasaulinio masto svarbos vertinimą kiekvienos faunos ir floros rūšies bei jų natūralių buveinių atžvilgiu. Ši ekologinė informacija sudaro pagrindą tolesniems vertinimams ES lygmenyje.

2. Remdamasi pateiktais nacionaliniais sąrašais ir susitarusi su valstybėmis narėmis, Komisija parengia Bendrijos svarbos saugomų teritorijų sąrašus. Valstybių narių pasiūlymai nagrinėjami viešai moksliniuose seminaruose, kuriuos organizuoja Komisija, padedama Europos aplinkos apsaugos agentūros. Šių specialistų seminarų tikslas - nustatyti, ar kiekviena valstybė narė pasiūlė pakankamai aukštos kokybės saugomas teritorijas, kad būtų užtikrinta tinkama apsaugos būklė kiekvienam natūralios buveinės tipui ir faunos bei floros rūšiai jos paplitimo arealuose Europos Sąjungoje. Taikant vertinimo kriterijus, atsižvelgiama į rūšių retumą, geografinį jų paplitimo plotą, bendrą pažeidžiamumą ir jų natūralių buveinių tipus. Šiuose seminaruose dalyvauja valstybių narių ir tam tikrų interesų grupių, pvz. savininkų, vartotojų ir aplinkosaugos nevyriausybinėse organizacijose, interesams atstovaujantys specialistai. Atsižvelgiant į plataus masto natūralią biologinę įvairovę visoje ES, direktyva skirsto Bendriją į 7 biogeografinius regionus: Atlantinį, Borealinį (šiaurinį), Kontinentinį, Alpinį, Panoninį, Makronezijos, Viduržemio jūros.

Šio skirstymo tikslas - sudaryti Bendrijos svarbos sąrašą kiekvienam iš šių vientisos biologinės įvairovės regionų, laikantis suderinto požiūrio visose valstybėse narėse.

3. Kai Bendrijos svarbos sąrašai bus sudaryti, valstybės narės kuo skubiau, tačiau ne vėliau kaip per šešerius metus, turi įsteigti visas teritorijas kaip SST. Prioritetas turėtų būti teikiamas toms teritorijoms, kurioms gresia didžiausias pavojus ir (arba) kurias yra svarbiausia išsaugoti. Per šį laikotarpį valstybės narės šiose teritorijose turėtų įvesti būtinas tvarkymo arba atstatymo priemones, kad užtikrintų tinkamą jų apsaugos būklę.

Ir Paukščių, ir Buveinių direktyvose išvardyta nemažai saugotinių rūšių, objektų, kurie Lietuvoje, skirtingai negu Vakarų Europoje, nėra reti ar nykstantys. Tai vilkai, bebrai, varlės bei dažnos gyvūnų buveinės - pelkiniai ir spygliuočių miškai, aukštapelkės, visos kopos. Kiekviena

toki atvejį Europos Komisija svarsto ir esant reikalui suteikia šaliai išimtį. Tokiu būdu Suomijai nereikėjo steigti teritorijų lūšims, o Švedijai - jūrinėms nėgėms saugoti. Lietuva irgi prašo Europos Komisijos padaryti jai išimtį, kad nereiktų buveinių apsaugai svarbių teritorijų išskirti vilkams ir bebrams, kurie Lietuvoje yra pakankamai gausūs, o jų apsauga būtų sudėtinga bei netikslinga. Buveinių (kaip ir paukščių) direktyva draudžia ES šalyse naudoti kai kurias medžioklės priemones, pavyzdžiui, neselektyvius spąstus, dirbtinius šviesos šaltinius, automatinius ginklus ir kt.

Prie svarbiausių ES gamtos apsaugos teisės aktų galima priskirti ir Laukinės augalijos ir gyvūnijos rūšių apsaugos, reguliuojant jų prekybą, reglamentas (338/97/EB), trumpiau vadinamas Prekybos nykstančiomis rūšimis reglamentas. Kiti teisiniai aktai, pvz., Ruonių jauniklių direktyva (83/129/EEB), Spąstų naudojimo reglamentas (EEB/3254/90), nėra tokie svarbūs ir jų įgyvendinimo kaštai kur kas mažesni.

1.2.2. Lietuvos Respublikos teisės aktai

Kiekviena Europos ar pasaulio šalis kuria savo saugomų teritorijų sistemas, kurių steigimas privalo būti sureguliuotas ne tik tarptautiniais, bet ir nacionaliniais teisės aktais.

Derėdamasi su Europos Komisija dėl Paukščių ir Buveinių direktyvų įgyvendinimo, Lietuva prašė suteikti pereinamąjį laikotarpį iki 2010 m., tačiau toks laikotarpis nebuvo suteiktas. Europos Komisijos nuomone, šalims kandidatėms įstojus į ES, atsiveria naujos ūkio finansavimo galimybės, kurios suaktyvins ekonominį augimą. Dėl to per labai trumpą laikotarpį gali būti išnaikintos gamtinės vertybės.

Lietuvos Respublikos stojimo į ES derybinėje pozicijoje, patvirtintoje Vyriausybės nutarimu¹³, buvo numatyta, jog iki stojimo į ES dienos (2004-05-01), įgyvendama Laukinių paukščių ir Buveinių direktyvas, Lietuva:

- Identifikuos potencialias buveinių apsaugai svarbias teritorijas (pBAST) pagal Buveinių direktyvą ir bus pasirengusi jų sąrašą pateikti Europos Komisijai;
- Nustatytų pBAST atžvilgiu nuo narystės ES dienos bus užtikrinta apsauga nuo sunaikinimo ar pažeidimo (Buveinių direktyvos 6 str. 2, 3 ir 4 dalių nuostatos);
- Per 6 metus nuo identifikuotų pBAST sąrašo suderinimo su Europos Komisija; įsteigs Specialias saugomas teritorijas;

---

¹³ Derybinė pozicija „Aplinka“ patvirtinta LRV 2000-08-17 nutarimu Nr. 935./paskutinė redakcija 2002-11-27

- Identifikuos laukinių paukščių apsaugai svarbias teritorijas ir įsteigs jose specialias apsaugos teritorijas.

Įgyvendinant stojimo į ES įsipareigojimus, Aplinkos ministerija 1999 – 2004 m. įgyvendino 2 tarptautinius projektus, skirtus ES gamtosauginėms direktyvoms perkelti, buvo atrinktos vietovės, atitinkančios BAST kriterijus, patvirtintas pBAST sąrašas, skirtas pateikti Europos Komisijai (pirma versija 2004-02-04, vėliau sąrašai papildyti 2004-04-29 ir 2005-06-15). Taipogi:¹⁴

- pBAST sąraše 266 vietovės, 666,4 tūkst. ha, 10 proc. šalies teritorijos ploto;
- pBAST sąrašas įvertintas biogeografiniame seminare (2005 m. gruodžio 5 – 7 d., Lilastė);
- Atrinktos paukščiams svarbios vietovės ir jose pradėtas paukščių apsaugai svarbių teritorijų (PAST) steigimas (nuo 2003 m.);
- Vyriausybės nutarimais 2004 – 2006 m. PAST paskelbtos 77 vietovės (iš 79 numatytų);
- Kuriant PAST tinklą, įsteigtos naujos saugomos teritorijos: 3 atkuriamieji sklypai, 7 valstybiniai draustiniai, 26 biosferos poligonai.

Siekiant įvertinti, kaip laukinių paukščių ir Buveinių direktyvos perkeltos į Lietuvos teisės aktus, buvo pastebėta, kad:¹⁵

- Paukščių direktyvos straipsniai perkelti, išskyrus tuos kurių perkelti nereikia.
- Direktyvos 4 straipsnis, kuris reglamentuoja PAST steigimą, yra visiškai perkeltas. Direktyvos įgyvendinimui dar numatoma įsteigti šias paukščių apsaugai svarbias teritorijas: Blinstrubiškio, Dotnuvos-Josvainių, Labūnavos m, Lančiūnavos miškų, Kalvarijų apylinkių ir Kuršių marių.

Dalies darbų perkeliant Laukinių paukščių bei Buveinių direktyvų reikalavimus iki įstojimo į Europos Sąjungą įvykdyti nebuvo suspėta: teritorijų planavimo procedūros steigiant naujas saugomas teritorijas užsitęsė neplanuotai ilgai ir iki stojimo į ES dienos suspėta sutvarkyti visus procedūrinius veiksmus tik dėl 39 PAST iš 79 suplanuotų.

Kadangi miškų urėdijos ir privačių miškų savininkai gana nepalankiai sutiko „Natura 2000“ tinklo steigimą, Aplinkos ministerijos ir VSTT rengė daug susitikimų ir seminarų,

¹⁴ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita „Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje“ // Vilnius, 2006

¹⁵ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita „Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje“ // Vilnius, 2006

siekdamos suformuoti palankesnę miškų urėdijų darbuotojų nuomonę apie europinės svarbos miško buveinių apsaugos ir tvarkymo reikalavimus.

1.3. Saugomų teritorijų vaidmuo biologinės įvairovės apsaugoje

Saugomomis teritorijomis vadinami sausumos ir vandens plotai bei kraštovaizdžio objektai, dėl savo gamtinės ir kultūrinės vertės turintys specialų valstybės nustatytą aplinkos apsaugos ir naudojimo režimą.

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų sistema yra skirta gamtos ir kultūros paveldui, kraštovaizdžio ir biologinei įvairovei, ekologinei pusiausvyrai, genetiniam fondui išsaugoti bei gamtos ištekliams atkurti. Jose taip pat sudaromos sąlygos pažintiniam poilsiui, moksliniams tyrimams, gamtosauginiam ir etnokultūriniam švietimui. Šios teritorijos turi didžiulę ekologinę, socialinę, urbanistinę ir kultūrinę reikšmę.

Saugomos teritorijos būna šešių tipų: rezervatai, draustiniai, saugomi objektai, valstybiniai parkai, biosferos rezervatai ir atkuriamų gamtos išteklių sklypai. Siekiant sumažinti neigiamą ūkinės veiklos poveikį saugomoms teritorijoms, išsaugoti šių teritorijų regimąją aplinką, už jų ribų gali būti nustatomos apsaugos zonos. Gamtinio pobūdžio saugomas teritorijas ir kitas ekologiškai svarbias teritorijas, užtikrinančias kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, į bendrą sistemą jungia gamtinis karkasas.

Saugomų gamtinių teritorijų apskaitą, apžvalgą bei tvarkymą reglamentuoja Saugomų teritorijų įstatymas¹⁶, o saugomų kraštovaizdžio kultūrinių objektų- Nekilnojamos kultūros vertybių apsaugos įstatymas¹⁷.

Saugomos gamtinės teritorijos registruojamos įrašant jas į LR Saugomų teritorijų registrą (atsakingas tvarkytojas – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba).

Saugomų teritorijų naudojimą ir apsaugą reglamentuoja bendrieji nuostatai. Kiekvienas valstybinis rezervatas ir valstybinis parkas turi individualius nuostatus. Valstybiniai draustiniai taip pat gali turėti individualius nuostatus.

Lietuvos saugomų teritorijų sistemą sudaro 3 valstybiniai gamtiniai rezervatai ir 2 kultūriniai rezervatai, kurių bendras plotas –18922 ha, 5 nacionaliniai parkai, kurių bendras plotas – 152874 ha ir 30 regioninių parkų, kurių bendras plotas – 439088 ha, 254 valstybiniai

---

¹⁶ LR Seimo 1993 m. lapkričio 19 d. įstatymas Nr.I-301 „Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas“ // Žin., 1993, Nr. 63-1188;2001, Nr.108-3902.

¹⁷ Lietuvos Respublikos 1994 m. gruodžio 22 d. nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas“. Nr.I-733 //Žin., 1995 01 06, Nr. 3-37.

draustiniai, kurių bendras plotas – 146238 ha, bei 101 savivaldybių draustiniai, kurių bendras plotas – 11186 ha.¹⁸ 2006 m. sausio 1 d. nacionalinis saugomų teritorijų tinklas Lietuvoje užėmė 992359 ha, kas sudarė 15,2 % šalies teritorijos. Saugomų teritorijų (rezervatų ir draustinių, nacionalinių ir regioninių parkų) plotas Lietuvoje nuolat didėja. Lyginant su 2004 m., šių saugomų teritorijų plotas padidėjo apie 6 %. 2005 m. Lietuvos saugomų teritorijų sistema papildė 13 naujų biosferos poligonų ir 7 valstybiniai draustiniai, kurie įsteigti siekiant įteisinti paukščių apsaugai svarbias teritorijas.

Įgyvendinant ES Paukščių ir Buveinių direktyvų reikalavimus, buvo tęsiamas ekologinio tinklo „Natura 2000“ steigimas. 2005 m. paukščių apsaugai svarbių teritorijų sąrašas papildytas 34 teritorijomis. Vietovių, atitinkančių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašas iš esmės pertvarkytas, praplečiant esamas teritorijas ir papildant naujomis. Aplinkos ministras patvirtino 266 BAST sąrašą. Šiose teritorijose pradėtas 17 naujų nacionalinių saugomų teritorijų steigimas.

2006 m. sausio 1 d. bendras „Natura 2000“ teritorijų plotas, įvertinant šių teritorijų persidengimą, buvo 784 700 ha, kas sudarė 12 % šalies ploto.

Saugomų teritorijų vaidmuo biologinės įvairovės išsaugojime yra itin svarbus, kadangi saugomose teritorijose yra ribojama ūkinė veikla, sudaromos sąlygos natūraliam gamtos vystymuisi. Jose išlieka turtingesnis, natūralesnis ir įvairesnis kraštovaizdis, savo estetinėmis savybėmis keliantis žmogui teigiamų emocijų. Saugomose teritorijose dažnai gamtos elementus papildo kultūros paveldo objektai. Saugomų teritorijų sistemoje turi atsispindėti visa šalies biologinė įvairovė.

Kalbant apie saugomų teritorijų tvarkymą vis dažniau minima aktyvi gamtos apsauga ir gamtotvarka. Europos valstybių ir Lietuvos patirtis rodo, kad steigiant saugomas teritorijas ir remiantis draudimo principu ne visada pavyksta išsaugoti gamtos vertybes. Tam tikrais atvejais ūkinė veikla būtina, kad išliktų saugomos rūšys ir jų buveinės (pvz., šienavimas būtinas išsaugant miškapieves). Akivaizdu, kad tinkamai suderinus saugomų teritorijų apsaugą su ekonominiais, rekreaciniais, vietos gyventojų ir žemės savininkų interesais gamtos vertybių apsauga bus kur kas efektyvesnė. Todėl ir gamtotvarkinių planų rengimas bei įgyvendinimas visoje Europos Sąjungoje akcentuojamas kaip efektyvus gamtos saugos elementas.

Saugomose teritorijose akivaizdžiai susikerta išsaugojimo ir naudojimo interesai. Todėl neužtenka įsteigti saugomą teritoriją. Jos reikalauja išskirtinio žmogaus dėmesio, rūpesčio.

---

¹⁸ Gamtiniai išteklių ir aplinkos apsauga. Statistikos departamentas, 2004. 108 p.

Būtina sukurti reikiamas teises, administracines, planavimo, švietimo bei kitas prielaidas saugomų teritorijų tikslams pasiekti, įgyvendinti apsaugos ir tvarkymo priemonės, atkurti pažeistus kompleksus bei objektus. Jei teisės aktų ir administracinė saugomų teritorijų sistema sukurta, tai planavimo dokumentų sistemai sukurti dar reikia nemažai laiko ir lėšų. Saugomose teritorijose vis dar nepakankamai įgyvendinamos apsaugos ir tvarkymo priemonės, įskaitant informacinės sistemos natūroje sukūrimą.

1.3.1. Miško žemės plotose esančių saugomų teritorijų analizė

2006 m. sausio 1 d. miško žemės plotas Lietuvoje buvo 2120,9 tūkst. ha ir užėmė 32,5% šalies teritorijos. Nuo 2001 m. sausio 1 d. miško žemės plotas padidėjo 100,6 tūkst. ha, o šalies miškingumas išaugo 1,6%. Miško žemės plotas daugiausia didėjo pelkių ir žemės, nenaudojamos žemės ūkiui, sąskaita.

Miško žemė užima žymią dalį Lietuvos saugomų teritorijų – 603 tūkst. ha, arba 76,7%. I grupės rezervacinių miškų yra 25,7 tūkst. ha (1,2%), II grupės specialios paskirties ekosistemų apsaugos ir rekreacinių miškų – 260,6 tūkst. ha (12,3%), ir III grupės apsauginių miškų – 340,6 tūkst. ha (16,1%)¹⁹(1 priedas).

290,1 tūkst. ha miškų plote yra ribojama ūkinė veikla (kirtimo amžiaus padidinimas, biržių pločio ir ploto reglamentavimas, draudimas vykdyti plynus kirtimus ir kt.). Tai įvairios paskirties apsaugos zonos, miestų ir rekreaciniai miškai, priešeroziniai, laukų ir kiti apsauginiai miškai. Tai lemia miško valdytojų medienos naudojimo ekonominius rodiklius.

Nors 21,5% miškų ir patenka į saugomas teritorijas, tačiau biologinės įvairovės apsaugos atžvilgiu daugelis jų nėra vertingi, nes saugomos teritorijos įsteigtos remiantis geografiniais kriterijais. Didelė dalis Lietuvos saugomų teritorijų įsteigta siekiant kitų, ne biologinės įvairovės apsaugos tikslų. Tai kultūros, etnografinio paveldo apsaugai, rekreacijos plėtrai skirtos teritorijos, kurių režimas kartais net prieštarauja biologinės įvairovės apsaugai. Todėl faktas, kad saugomos teritorijos užima 12 % šalies teritorijos ir apima 468 478 ha miškų toli gražu dar nereiškia, kad šis plotas yra reikšmingas biologinės įvairovės išsaugojimui.

Realiai miškai ir jų biologinė įvairovė yra saugomi I grupės arba rezervatiniuose miškuose. Tačiau vidutinis šios grupės medynų amžius tėra 65 metų ir jie užima tik 1,6 proc. visų miškų. Tam, kad jie taptų vertingi biologiniu požiūriu turi vidutiniškai praeiti dar bent 100

---

¹⁹ Lietuvos miškų ūkio statistika. Aplinkos ministerija, 2006. 112 p.

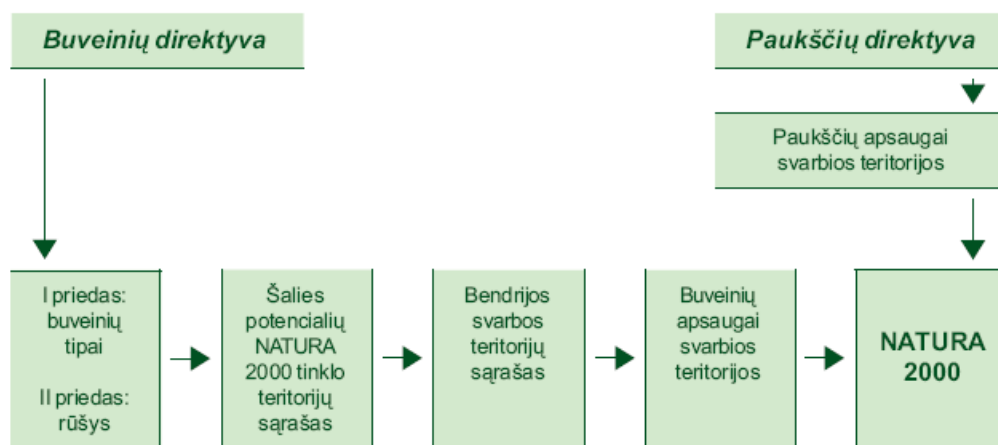
metų. Taip pat svarbūs ir IIA grupės miškai – draustiniai. Tačiau pasiekusius biologinę brandą arba įvairių natūralių pažaidų “sudarkytus” draustinių medynus įstatymas leidžia iškirsti net plynai. Kitaip tariant jie gali būti sunaikinami būtent tada, kai pradeda formotis biologinei įvairovei vertingiausias miškas. Biologinės įvairovės išsaugojimo požiūriu III grupės miškai yra tapatūs ūkiniam miškams, nes plynų kirtimų ploto sumažinimas arba kirtimo amžiaus padidinimas 10-20 metų nieko nekeičia. Pagrindinio naudojimo taisyklėmis taip pat įteisinami labai svarbūs gamtosauginiai miškų naudojimo apribojimai: lizdaviečių apsauga, medžių palikimas kirtavietėse ir pan.

Itin svarbus vaidmuo biologinės įvairovės išsaugojime tenka kertinėms miško buveinėms. Kertinės miško buveinės – tai miško plotai, kuriuose yra išlikę specializuoti miškų organizmai. Jiems priskiriami saugomi, reti, neturintys prisitaikymų efektyviai plisti ir pasižymintys išskirtiniais poreikiais gyvenamajai vietai: kerpės samanų, grybai, vabalai. Prognozuojama, kad Lietuvoje jos sudarys nuo 1 iki 2 proc. visų medynų Kertinės miško buveinės išskiriamos kaip retų, specializuotų organizmų gyvenamosios vietos, todėl yra gamtosauginiu požiūriu labai vertingos teritorijos. Dalies jų apsaugai yra būtinas I grupės režimas, kitų palaikymui bus reikalingas specialus tvarkymas.

Taip pat nemaža dalis steigiamo saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ bus skirta saugoti įvairius miškų biologinės įvairovės elementus: atskirų rūšių gyvenamąją aplinką arba ištisas miško bendrijas. Jei kertinės buveinės užima dažniausiai tik nuo kelių arų iki kelių hektarų plotą, tai „Natura 2000“ tinklo teritorijomis skelbiami nuo kelių iki keliolikos tūkstančių hektarų ploto miškų masyvai .

2.SAUGOMŲ TERITORIJŲ TINKLAS „NATURA 2000“

Turtinga Lietuvos biologinė įvairovė yra labai svarbi ekologiniam ES tinklui „Natura 2000“. „Natura 2000“ yra visos Bendrijos saugomų gamtinių teritorijų tinklas, įsteigtas pagal 1992 m. Direktyvą dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (toliau – Buveinių direktyva).²⁰ Į ją taip pat įtraukti plotai, nustatyti pagal 1979 m. Direktyvą dėl laukinių paukščių apsaugos (toliau - Paukščių direktyva). Tinklo paskirtis - užtikrinti ilgalaikį Europos vertingiausių ir nykstančių faunos ir floros rūšių ir jų natūralių buveinių išlikimą.

1 pav. Natura 2000 tinklo formavimo schema²¹

Saugomi buveinių tipai apima įvairias jūros, gėlo vandens, smėlynų, pievų, miškų, pelkių buveines. Stodama į ES Lietuva turėjo numatyti tinkamą europinės svarbos buveinių apsaugą. Tai yra ne tik išpareigojimas Europos Sąjungai - tinkamai tvarkydamiesi galėsime patys ilgai džiaugtis šiomis unikaliomis gamtos vertybėmis ir palikti jas ateities kartoms.

2.1. Natura 2000 teritorijų steigimas

Poreikis steigti tokį tinklą buvo pripažintas dėl dešimtmečiais vykusio laukinės faunos ir floros natūralių buveinių plataus masto naikinimo ir skaidymo iki pat 1992 metų. Europos

²⁰ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos

²¹ Europos Sąjungos gamtos apsaugos reikalavimai ir Natura 2000 teritorijų tvarkymas.// Tekstą parengė: Pranas Mierauskas.// prieiga per internetą <http://www.natura2000.lt>, prisijungimo laikas 2006-12-30

aplinkos apsaugos agentūra²² patvirtino, kad nyksta daug Europos gyvūnų ir augalų rūšių. Be to, pirmą kartą Europoje visiškai išnyko viena gyvūnų (kalnų ožių) rūšis, kuri jau buvo įtraukta į Buveinių direktyvos sąrašą. Natūralios buveinės ir ekosistemos taip pat patiria didelį spaudimą, pavyzdžiui per paskutinį dešimtmetį šiaurės ir vakarų Europos pelkių plotas sumažėjo maždaug 60 % šį nuostolį sukėlęs spaudimas, t.y. urbanizacija, infrastruktūros ir turizmo plėtra, žemės ūkio ir miškininkystės intensyvėjimas ir t.t., truko visą pastarąjį dešimtmetį.

Atsižvelgiant į tai, „Natura 2000“ vaidina pagrindinį vaidmenį saugant ES biologinę įvairovę ir įgyvendinant sprendimą, priimtą 2001 m. birželį Europos Tarybos posėdyje Geteborge.

„Natura 2000“ – tai Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklas, padengiantis didžiąją Europos saugomų teritorijų dalį. Jis skirtas apsaugoti ne pačiai teritorijai, o konkrečiam gamtos objektui – buveinei, rūšiai. „Natura 2000“ tinklas jungia trapiusias ir vertingiausias natūralias ES buveines bei rūšis, kurios ypatingai svarbios visos Europos biologinei įvairovei. Teisinis „Natura 2000“ pagrindas yra dvi ES gamtos apsaugos direktyvos – Laukinių paukščių²³ bei Buveinių²⁴. Pagal jų reikalavimus ES šalyse kuriamas bendrasis specialių saugomų teritorijų ekologinis tinklas „Natura 2000“, skirtas išsaugoti, palaikyti, o prireikus ir atkurti iki palankios apsaugos būklės Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių tipus, retų gyvūnų ir augalų rūšių buveines jų natūraliame paplitimo areale. Turtinga Lietuvos biologinė įvairovė yra labai svarbi ekologiniam ES tinklui „Natura 2000“. Kai kurios gyvūnų ir augalų rūšys, aptinkamos Lietuvoje, Vakarų Europos šalyse yra visiškai išnykusios arba labai retos.

„Natura 2000“ tinklą sudaro dviejų tipų saugomos teritorijos:

1. Paukščių apsaugai svarbios teritorijos. Jų apsaugą reglamentuoja Europos tarybos direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos (79/409/EEB); Dėl žmonių veiklos labai sumažėjo natūralių gamtinių teritorijų plotai. Daugelio paukščių išlikimas priklauso nuo sąlygų keliolikoje ar keliasdešimtyje vietų, kuriose telkiasi didžioji įvairių paukščių populiacijos dalis. Daugelio rūšių paukščiai skirtingais sezonais apsistoja skirtingose teritorijose, regionuose ar net kontinentuose. Taigi skirtingais sezonais reikšmingoms rūšiai vietoms išsaugoti ir išskiriamos paukščių apsaugai svarbios teritorijos.

---

²² Europos aplinkos apsaugos agentūra// prisijungimo laikas: 2006-12-15
<http://www.eionet.europa.eu/latestlinks.html>

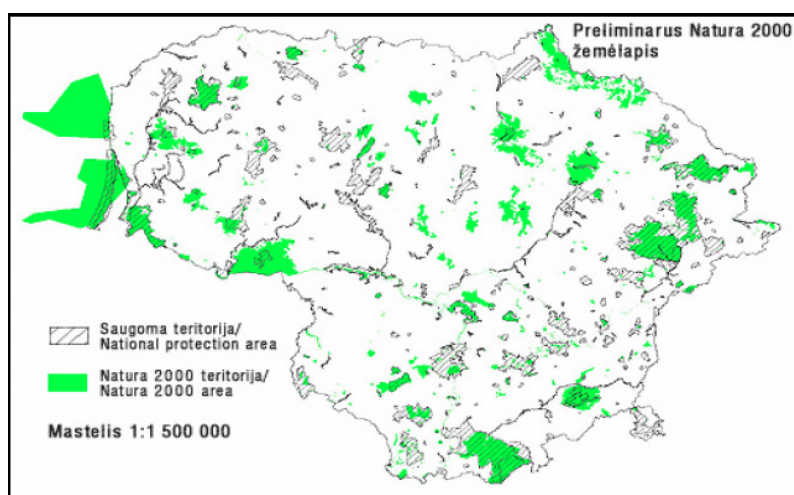
²³ 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos

²⁴ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos

2. Buveinių apsaugai svarbios teritorijos. Jų apsaugą reglamentuoja Europos Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (92/43/EEB). Gamtinės įvairovės apsaugai yra svarbu išsaugoti ne tik atskiras rūšis, bet ir natūralią jų gyvenamąją aplinką – buveinę, kurioje gyvoji ir negyvoji gamta kartu formuoja bendrą visumą. Nė viena rūšis negali egzistuoti atskirai, be kitų su ja susijusių rūšių. Buveinė, kaip unikalus gamtos kompleksas, savaime yra didelė vertybė. Įvairūs buveinių tipai formavosi ilgą laiką. Sunaikinus tokią buveinę kaip senas ažuolynas, tarp laukų ir miškų besirangantis sraunus upokšnis ar klampį pelkė turėtume laukti kelias dešimtis ar net šimtus metų, kol viskas vėl grįžtų į natūralią būklę, jei tai dar būtų įmanoma. Šiuo metu Europoje išleidžiama milijonai eurų miškų želdinimui, pelkių ir numelioruotų upelių atkūrimui.

Retoms paukščių rūšims ir natūralioms buveinėms išsaugoti steigiamos specialios saugomos teritorijos (buveinių (BAST) ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST). PAST ir BAST steigimo procedūros yra skirtingos. Iš anksto nustatyto tikslaus skaičiaus, kiek PAST ar BAST turi būti įsteigta šalyje, nėra.

Vietovės, siūlomos įtraukti į „Natura 2000“ tinklą, atrenkamos vadovaujantis aplinkos ministro patvirtintais atrankos kriterijais²⁵.

2 pav. Saugomų teritorijų tinklas Lietuvoje

Steigiant PAST remiantis moksline informacija parenkamos vietovės, atitinkančios paukščių apsaugai svarbių teritorijų kriterijus. Jeigu tokia teritorija dar nėra saugoma, joje

²⁵ LR aplinkos ministro įsakymas „Dėl gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų kriterijų patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 37-1271; 2003, Nr. 108-4848; 2005, Nr. 79-2864)

pirmiausiai įsteigiama saugoma teritorija, parenkant jos kategoriją, geriausiai atitinkančią saugomų vertybių apsaugos ir tvarkymo poreikius. Tokių teritorijų sąrašas patvirtinamas Vyriausybės nutarimu. Todėl visos PAST jau yra saugomos teritorijos. Šiuo metu įsteigtos 77 PAST, kurių bendras plotas 542,4 tūkst. ha (8,3 proc. šalies teritorijos). Visas šis plotas yra sudėtinė dalis vienokių ar kitokių tipų Lietuvos saugomų teritorijų, nes pagal Saugomų teritorijų įstatymą PAST gali būti skelbiamos tik Lietuvos saugomose teritorijose. Vietovėse, kurios iki direktyvos įgyvendinimo nebuvo saugomos, 2003–2005 m. buvo įsteigtos naujos 36 saugomos teritorijos (26 biosferos poligonai, 7 valstybiniai draustiniai, 3 atkuriamieji sklypai).²⁶

Steigiant BAST remiantis moksline informacija parenkamos vietovės, svarbios Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir rūšių (išskyrus paukščius) apsaugai. Šis sąrašas pateikiamas svarstyti Europos Komisijai, vėliau vietovė tampa pasiūlyta Bendrijos svarbos vietove. Komisija vertina tarpinius siūlymus ir patvirtina galutinį bendrą biogeografinio regiono (pvz. Borealinio regiono) sąrašą. Patvirtinus sąrašą, jame esančios teritorijos tampa Bendrijos svarbos vietove. Jei patvirtintame sąrašė įrašytos teritorijos dar nėra saugomos, Saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka įsteigiama atitinkama saugoma teritorija, vėliau jai Vyriausybės sprendimu suteikiamas buveinių apsaugai svarbios teritorijos statusas. Per 6 metus nuo Komisijos patvirtinimo šioms vietovėms valstybė narė turi užtikrinti reikiamą apsaugą.

Atsižvelgiant į saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo veiklos organizavimo ypatumus, „Natura 2000“ teritorijos yra išskirtos trejopo tvarkymo teritorijose, t.y.:²⁷

- 1) Saugomose teritorijose, kurios turi savas direkcijas (38 Lietuvoje);
- 2) Saugomose teritorijose, kurios neturi direkcijų.
- 3) Išskirtos teritorijose, nepriklausančiose jokioms saugomoms teritorijoms.

Saugomose teritorijose iš viso yra 614,6 tūkst. ha, t.y. 78,1 proc. „Natura 2000“ teritorijų. Nepriklausančiose jokioms saugomoms teritorijoms – 172,4 ha, t.y. 21,9 proc. Visos PAST įsteigtos įkuriant atitinkamą saugomą teritoriją, todėl problemų dėl laukiniams paukščiams svarbių teritorijų nekyla, tačiau visos pBAST buvo patvirtintos vienu 2005-06-15 AM įsakymu.²⁸

Nacionalinių saugomų teritorijų ir „Natura 2000“ tinklo teritorijų paskirstymo saugomų teritorijų direkcijoms“ patvirtintas tik 2006-06-15. Iki to laiko teritorijos buvo įsteigtos, tačiau

---

²⁶ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita „Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje“ // Vilnius, 2006

²⁷ Ten pat

²⁸ 2005 - 06-15 AM įsakymas Nr. D1-302. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. 103 V „Dėl 2006 m. birželio 16 d. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. 103 V „Dėl Nacionalinių saugomų teritorijų ir „Natura 2000“ tinklo teritorijų paskirstymo saugomų teritorijų direkcijoms“.

juose vyko tik monitoringo darbai. Vadovaujantis Buveinių direktyvos 1 dalimi, valstybės narės privalo įsteigti BAST nustatyti būtinas apsaugos priemones.

Pagrindinės dvi institucijos, atsakingos už „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklo įdiegimą Lietuvoje, yra Aplinkos ministerija ir Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. Jų funkcijas saugomų teritorijų srityje apibrėžia Saugomų teritorijų įstatymas²⁹ ir Vyriausybės 2002-04-10 nutarimas.³⁰ Funkcijas, susijusias su „Natura 2000“ tinklo apsauga, kai įgyvendinami ūkinės veiklos projektai ar tvirtinami teritorijų planavimo dokumentai, reglamentuoja Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas ir Vyriausybės nutarimas Nr. 9673³¹. VSTT funkcijas „Natura 2000“ teritorijų apsaugos ir tvarkymo srityje nustato kiti teisės aktai (Vyriausybės nutarimai, aplinkos ministro įsakymai).

2.2. „Natura 2000“ teritorijų finansavimas

Ilgai viena didžiausių kliūčių, neleidžiančių tinkamai saugoti ir tvarkyti vertingiausių Lietuvos teritorijų, pritaikyti jų lankymui, visuomenės poreikiams, buvo Aplinkos ministerijos specialistų įvardijamas lėšų trūkumas ir nepakankamas finansavimas iš valstybės biudžeto. Saugomų teritorijų direkcijos būtų pajėgios įgyvendinti apsaugos ir tvarkymo priemones, tačiau šiems darbams trūko lėšų. Lietuvai tapus ES nare, atsirado galimybės finansuoti „Natura 2000“ tinklo įgyvendinimą. ES struktūrinių fondų parama teikiama pagal Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą (BPD). Aplinkos sektoriui ES struktūrinių fondų parama skiriama pagal BPD prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ 1.3 priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“ tokioms veiklos grupėms kaip: saugomų ir nesaugomų teritorijų įsteigimas ir tvarkymas, aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas, informavimas apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimas.

VSTT pagal Bendrąjį programavimo dokumentą yra tiesioginė paramos saugomoms teritorijoms planuoti bei tvarkyti, jų būklei stebėti gavėja. Lėšos, reikalingos „Natura 2000“ tinklui įsteigti, skiriamos iš ES struktūrinių fondų, valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų arba privačių lėšų.

---

²⁹ Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas.// Žin., 1993, Nr. 63-1188

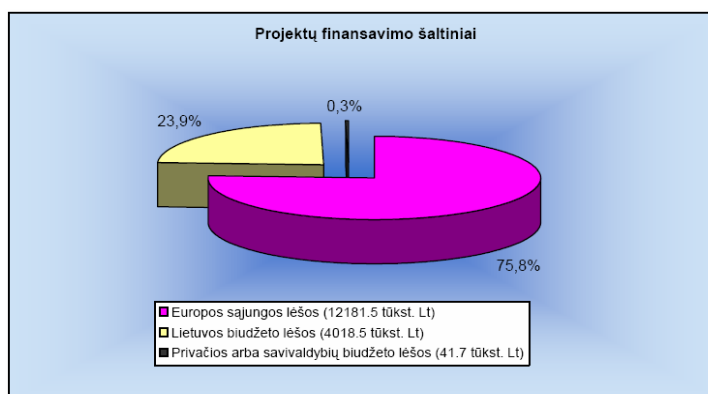
³⁰ Vyriausybės 2002-04-10 nutarimas Nr. 503 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą“.

³¹ Vyriausybės 2004-04-18 nutarimas Nr. 9673 „Dėl Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

2004 metais buvo parengti 5 aplinkosaugos projektai, kurie yra susiję su „Natura 2000“ tinklo įgyvendinimu Lietuvoje, iš jų:

- saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų parengimas;
- saugomų teritorijų tvarkymas ir priežiūra;
- bešeimininkų pastatų saugomose teritorijose demontavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas ir objektų atkūrimas;
- valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą ir priežiūrą, sustiprinimas;
- ES *Paukščių* ir *Buveinių* direktyvų propagavimas: aplinkosaugos informacijos sklaida ir ekologinis jaunimo švietimas, skatinant informacinių technologijų naudojimą.

Projektų finansavimui iš viso buvo skirta 16 241,7 tūkst. Lt lėšų.

3 pav. Projekto finansavimo šaltiniai.

2.3. Lietuvos įsipareigojimai tvarkant „Natura 2000“ teritorijas

Siekiant atskleisti Lietuvos įsipareigojimus tvarkant „Natura 2000“ teritorijas, svarbu yra analizuoti Buveinių direktyvos šeštojo straipsnio perkėlimą į nacionalinę teisę ir praktinį jo įgyvendinimą. Šeštasis straipsnis aiškiai nustato valstybėms narėms atsakomybę už įsteigtų saugomų teritorijų apsaugą ir tvarkymą.

„Natura 2000“ teritorijų apsauga parinktai teritorijai reiškia, kad kiekviena šalis narė yra įpareigota užtikrinti palankų apsaugos statusą tam tikrai buveinei ar rūšiai, kurios yra išvardytos Paukščių ir Buveinių direktyvų prieduose. Pažymėtina, kad tai galioja ne tik „Natura 2000“ teritorijai, bet ir jos apylinkėms. Yra numatytas lankstus teritorijos tvarkymas atsižvelgiant į kiekvieną specifinį atvejį, priklausantį nuo buveinės ar rūšies ypatybių. Kai kuriais

atvejais saugomose teritorijose vykdoma veikla gali būti apribojama ar net visiškai uždraudžiama.

6-ame ES Buveinių direktyvos straipsnyje³² teigiama, kad prieš vykdant bet koki naują planą arba projektą, kuris gali reikšmingai paveikti „Natura 2000“ teritoriją, privalu atsižvelgti į gamtinę vertę, lėmusią teritorijos įjungimą į tinklą. Reikalaujama atlikti priimtina projekto poveikių įvertinimą, susijusį su teritorijos apsaugos tikslais. Jei nustatoma, kad veikla teritoriją paveiks neigiamai ir nėra jokių alternatyvų, numatyta veikla teritorijoje gali būti vykdoma tik pareiškus, kad ji atitiks pagrindinius visuomeninius interesus. Šalis narė privalo imtis visų reikalaujamų kompensacinių priemonių ir apie tai informuoti Komisiją. Jei teritorijoje yra prioritetinės buveinės ir rūšys, leidimas gaunamas tik tada, jei veikla yra susijusi su žmonių sveikata, visuomenės saugumu arba aplinka. Jei priežastys neįpareigoja atsižvelgti į visuomeninius interesus, klausiama Komisijos nuomonės.

Buveinių direktyvos 6 straipsnis 2001 m. buvo perkeltas į Saugomų teritorijų įstatymą³³, tačiau praktinis jo nuostatų taikymas išliko apribotas, ypač šio straipsnio 3 ir 4 dalių nuostatų. Tam, kad reikalavimas dėl planų ir projektų vertinimo veiktų sklandžiai Lietuvoje, priimti Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo³⁴ ir Teritorijų planavimo įstatymas.³⁵ Priėmus naujas minėtų kitų dviejų įstatymų redakcijas 2005 m., procedūrinių problemų dėl minėto 6 straipsnio nuostatų taikymo nelieka, tačiau išlieka metodinės. Pvz.: neaišku, kaip vertinti plano ar projekto sprendinių poveikį buveinės būdingoms funkcijoms ir struktūrai, kai trūksta aiškesnių duomenų, kokios funkcijos ir kokia struktūra Lietuvos sąlygomis tam tikroje buveinėje laikytinos etaloninėmis. Problema galėtų būti sprendžiama inicijuojant plačius mokslinius tyrimus nustatyti buveinių ir rūšių palankios apsaugos būklės kriterijus. Tikslinga nustatyti moksliniais tyrimais ar kitaip pagrįstas etalonines funkcijas.

Buveinių direktyvos 6 str. 1 d. numato šalių pareigą nustatyti įvairias „Natura 2000“ teritorijų apsaugos priemones, tarp jų, jei reikia, teritorijų tvarkymo planus (skirtus specialiai šioms teritorijoms ar integruotus į kitus plėtros planus). Šioje srityje dėl kai kurių „Natura 2000“ teritorijų, anksčiau buvo papildytos Lietuvos miškotvarkos taisyklės (aplinkos ministro 2005-09-28 įsakymas Nr. D1-472), nustatyta, kad miškotvarkos projektai turi numatyti miškų tvarkymo EB svarbos miško buveinėse reikalavimus. Tai yra tvarkymo priemonių integravimo į kitų sričių

³² 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos

³³ Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas.// Žin., 1993, Nr. 63-1188

³⁴ Lietuvos Respublikos Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas.// Žin., 2005 07 12, Nr. 84-3105

³⁵ Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymas.// Žin., 1995, Nr. 107-2391 Nauja įstatymo redakcija nuo 2004 m. gegužės 1 d.:Nr. IX-1962, 2004-01-15, Žin., 2004, Nr. 21-617 (2004-02-07)

planus pavyzdys. Vidaus miškotvarkos projektuose yra projektuojamos papildomos gamtotvarkos priemonės Europos Bendrijos svarbos buveinių ar paukščių apsaugai svarbiose teritorijose, jeigu esamas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas neužtikrina natūralių buveinių ir rūšių palankios apsaugos būklės. Audito metu buvo priimti dar keli lydimieji teisės aktai tam, kad Buveinių direktyvos 6 straipsnio reikalavimas vertinti planus ir projektus apimtų visus minėtų dokumentų lygmenis:³⁶

1. Planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašas³⁷, patvirtintas 2006-05-22. Šis dokumentas numato procedūrą, kaip nustatomas poveikio reikšmingumas, tų planų, programų ar ūkinės veiklos projektų, kurių privalomo vertinimo nenumato įstatymai ar Vyriausybės nutarimas dėl strateginio poveikio aplinkai vertinimo. Priklausomai nuo išvados dėl poveikio reikšmingumo yra atliekamas poveikio aplinkai vertinimas arba jis yra neprivalomas. Procedūra numato minėtų dokumentų vertinimą ne tik tuomet kai jie susiję su įsteigtomis „Natura 2000“ teritorijomis, bet ir tuomet, kai jie susiję su potencialiomis „Natura 2000“ teritorijomis.
2. Statybos techninio reglamento STR 1.05.05:2004 „statinio projekto aplinkos apsaugos dalis“ pakeitimas, patvirtintas aplinkos ministro 2006-05-22 įsakymu Nr. D1-265. Nustato sąlygą, kad rengiamoje dalyje turi būti pateikiama informacija apie atliktą poveikio „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo įvertinimą. Tokiu būdu pašalinama grėsmė, kad kai kurie statinių projektai gali būti suderinti neatkreipiant aplinkos apsaugos institucijų dėmesio į aplinkybę, kad statinys gali turėti įtakos „Natura 2000“ teritorijai.

Aplinkos ministerijos specialistai stengiasi kuo efektyviau „Natura 2000“ teritorijoms išsaugoti būtinas gamtotvarkos priemones integruoti į kitų sričių planus ir taip užtikrinti Lietuvos saugomų teritorijų išliekamąją vertę, tačiau vis dar trūksta bendradarbiavimo tarp atskirų projektų rengėjų.

---

³⁶ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita „Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje“ // Vilnius, 2006

³⁷ Aplinkos ministro 2006-05-22 įsakymas Nr. D1-255 „Dėl Planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“

ES Paukščių ir Buveinių direktyvų įgyvendinimas ir „Natura 2000“ saugomų gamtinių teritorijų tinklo sukūrimas atitinka kitus tarptautinius Lietuvos įsipareigojimus saugant sveiką, švarią aplinką bei gausinant biologinę įvairovę. Paukščių ir Buveinių direktyvų įgyvendinimas padės Lietuvai vykdyti ir kitus tarptautinius įsipareigojimus, kaip antai Biologinės įvairovės apsaugos tarptautinę konvenciją (Rio de Ženeiras, 1992), Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos konvenciją (Bernas, 1979), Baltijos jūros apsaugos konvenciją (Helsinkis, 1974), Pelkių apsaugos (Ramsaras, 1971).

Buveinių ir Paukščių direktyvoje nurodyti ir kiti įsipareigojimai. Buveinių direktyvoje ir Paukščių direktyvoje nurodyti tik svarbiausi reikalavimai, kurių reikia laikytis atliekant monitoringą. Ir dabar vieningos monitoringo programos ES šalyse dar nėra. Taip pat nėra pripažinto vadovo, kuris interpretuotų tuos direktyvų straipsnius, kuriuose reikalaujama atlikti monitoringą ir mokslo tyrimus „Natura 2000“ vietovėse.

Buveinių direktyva reikalauja, kad būtų vykdomas monitoringas, kuriuo remiantis galima įvertinti, ar yra užtikrinta tinkama natūralių buveinių ir rūšių apsauga (Buveinių direktyvos 11 straipsnis).³⁸ Buveinių direktyvoje taip pat reikalaujama, kad būtų registruojami gyvūnų sugavimo ar žuvimo, augalų paėmimo atvejai (atliekamas monitoringas). Buveinių direktyvoje šalių vyriausybės raginamos tyrinėti rūšis ir buveines, ypač tas, kurioms gresia išnykimo pavojus arba jos yra retos.

Paukščių direktyva įpareigoja šalis nares atlikti paukščių populiacijų gausumo monitoringą, tyrinėti paukščių medžioklės ir prekybos poveikį jų gausumui ir kaip tai dera su paukščių apsaugos priemonėmis. Penktame Direktyvos priede išvardyti mokslo tyrimai, reikalingi Direktyvos įgyvendinimui.

Abiejų direktyvų monitoringo tikslas yra nustatyti rūšių ir buveinių dabartinį gausumą, jį palyginti su praėjusiu laikotarpiu, analizuoti populiacijų pokyčius bei išaiškinti kitimo tendencijas ir daryti prognozes.

Planuojant ūkinę veiklą, kuri gali turėti didelį poveikį „Natura 2000“ teritorijos būklei, būtina atlikti planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimą (trumpiau PAV). To reikalauja Buveinių direktyva. Planai ir projektai turi būti vertinami tiek atskirai, tiek įtraukti į teritorinio planavimo dokumentus arba strateginius planus. Taip pat būtina vertinti iki galo parengtą teritorinio planavimo dokumentą ar strateginį planą. Atliekant poveikio aplinkai

---

³⁸ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės

vertinimą „Natura 2000” teritorijose tam tikrais atvejais į procesą įtraukiama visuomenė (skirtinai nei tradiciškai vertinant poveikį aplinkai, kai visuomenės nuomonė būtina).

Kiekviena šalis turi skirti atsakingą instituciją(-as) už direktyvų įgyvendinimą. ES šalyse tai būna aplinkos ministerijos ir jų padaliniai. Atsakinga institucija ir jos padaliniai yra atsakingi už tam tikrų funkcijų atlikimą ir jai yra suteikiama tam tikra kompetencija. Vyriausybės ar jų įgaliotos institucijos apie numatytą atsakingą instituciją pirmiausia turi pranešti Komisijai.

3. „NATURA 2000“ PROCESO POVEIKIO MIŠKŲ ŪKIO SEKTORIUI ĮVERTINIMAS

3.1. Miškų vaidmuo biologinės įvairovės išsaugojime

Natūraliame, žmogaus nepalietame miške susiformuoja „natūrali“ biologinė įvairovė. Didelėse natūraliai besivystančio miško teritorijose biologinė įvairovė kinta nedaug. Tokiose vietose organizmų rūšių skaičius ilgą laiką gali būti beveik pastovus. Retos rūšys, žinoma, gali išnykti dėl joms nepalankių gamtinių veiksnių, tačiau tuo pačiu metu įmigruoja (atklysta, atsiranda) kitos regione retos rūšys, ir bendras biologinės įvairovės rūšių skaičius išlieka beveik pastovus. Be to, natūraliame miške stebimas konkrečių rūšių vietinis išnykimas dažniausiai esti trumpalaikis reiškinys. Mat natūraliame miške retos rūšys išnyksta ne dėl buveinės sąlygų pasikeitimo, o dažniausiai dėl kitų veiksnių. Taigi, natūraliame žmonių nenaudojamame arba mažai naudojamame miške biologinė įvairovė kad ir kinta, bet per ilgą laiko tarpą (kelis dešimtmečius ar šimtmečius) išlieka pakankamai stabili.

Natūralus žmonių nenaudojamas miškas, lyginant su ūkiniu, pasižymi keliomis unikaliomis ir biologinei įvairovei labai svarbiomis savybėmis (Tucker, Evans, 1997):³⁹

1. dalis medžių medyne aiškiai vyrauja - yra aukštesni, jų lajos labai gerai išsivystę. Jie labai gausiai dera, o galingos lajos sukuria tinkamas vietas stambiujų miško paukščių lizdams sukurti;
2. esti žymiai daugiau vidutinio amžiaus ir senų (storų) nudžiūvusių stovinčių medžių (lyginant su intensyviai naudojamais miškais – iki 33 kartų; Angelstam, 1996) ir negyvosios medienos. Tai labai svarbu pirminiams uoksiniams paukščiams ir antriniams uoksiniams gyvūnams, negyvoje medienoje gyvenantiems bestuburiams, medieną pūdantiems grybams ir kitokiai biologinei įvairovei;
3. miško lajų struktūra yra sudėtinga (medynai daugiaardžiai). Tai sukuria buveines rūšims su labai skirtingais poreikiais, ko pasėkoje biologinių bendrijų rūšinė sudėtis esti turtingesnė (rūšių yra daugiau; ekologijoje biologine bendrija laikomi tam tikros teritorijos visų rūšių organizmai arba jų populiacijų visuma);
4. medžių erdvinė struktūra labiau sudėtinga: medynai nebūna tokie tankūs – gausu atvirumų, aikščių, ko pasėkoje bendrijose esti dar daugiau rūšių;

---

³⁹ Tucker and Heath 1994, Gibbons et al., 1993, Hagemeyer and Blair 1997

5. miškų horizontalioji struktūra yra mažiau fragmentiška. Miškai skiriasi priklausomai nuo augimviečių sąlygų, nuo anksčiau vykusių gaisrų, uraganų bei kitokio aplinkos poveikio. Šie skirtumai išsiskiria dažniausiai ne sklypų, o labiau kraštovaizdžio lygmenyje;
6. krūmų ardas mažiau išsivystęs, o daugelyje vietų jo iš viso nėra.

Vidutinėse platumose natūralūs miškai, kuriuose žmonės ūkinės veiklos nevykdo, kraštovaizdžio ir miško lygmenyse yra daug labiau vienodi, nei ūkiniai miškai. Tuo tarpu medyno lygmenyje jie yra įvairesni (kaip taisyklė – mišrūs, įvairiamžiai ir su daug mirusių medžių), nei ūkiniai. Natūralių miškų biologinių bendrijų įvairovę lemia beveik tik natūralūs veiksniai. Iš jų svarbiausi yra dirvožemis, drėgmės režimas ir natūralūs gaisrai. Natūraliuose miškuose ribos tarp atskirų miško buveinių dažniausiai nėra ryškios.

Biologinės bendrijos puikiai prisitaikė prie kraštovaizdžio ir miško lygmens ilgalaikio buveinių homogeniškumo. Dėl to natūralių miškų bendrijos pasižymi specifinėmis savybėmis. Jose žymią dalį sudaro populiacijos (populiacija – tam tikroje teritorijoje gyvenančių, augančių vienos rūšies individų) tų rūšių, kurios vengia ekotonų (pakraščių, pamiškių). Ekologijoje ekotonu ar pakraščiu vadinama teritorija tarp gretimų ekosistemų (pvz., tarp lauko ir miško, tarp vandens telkinio ir sausumos), kuriai būdingos abiejų ekosistemų savybės. Natūraliuose kraštovaizdžiuose ekotonai esti dažniausiai platūs. Miško ekologijoje pamiškių vengiančias rūšis priimta vadinti miško gilumos rūšimis. Tokios rūšys vengia mažų miškų ir pamiškių (pvz., kurtinys, tripirštis genys, jerubė).

Natūraliai besiformuojančiuose ekotonuose biologinės bendrijos pasižymi didesniu rūšių gausumu, bet mažesniu vietinių populiacijų individų tankiu. Ekotonuose sutinkama dauguma rūšių, kurios gyvena besiribojančiose ekosistemose. Vis tik kai kurios rūšys ekotonams teikia pirmenybę. Ekotonai yra labai svarbūs ne tik kaip augalų ir gyvūnų buveinė, bet netgi sukuria specifinį mikroklimatą.

Taigi miško biologinei įvairovei labai svarbi yra kraštovaizdžio struktūra. Nedidelėse laukų giraitėse biologinė įvairovė (ypač judrioji jos dalis) labai priklauso nuo aplinkinių, besiribojančių teritorijų (pvz., nuo gretimuose laukuose auginamų pasėlių, nuo aplinkinių natūralių ir pusiau natūralių kraštovaizdžio elementų, ypač pievų, miškų masyvų, vandens telkinių ir kt.). Laukų giraitės yra taip pat labai svarbios miško masyvų biologinei įvairovei, nes jos, net ir būdamos prastomis (pesimaliomis) daugelio judrių organizmų buveinėmis, tenkina biologinių koridorių reikalavimus. Ekologijoje biologiniais koridoriais vadinami arealai ar kraštovaizdžio elementai, kurie organizmams leidžia palaikyti vietinio lygmens tarppopuliacinius

ryšius (giraičių atveju miško organizmų vietinių populiacijų individų judėjimą - emigraciją bei imigraciją).

Netinkamas ūkininkavimas miškuose gali tapti grėsme biologinei įvairovei. Didžiausią grėsmę biologinei įvairovei ūkiniuose vidutinių platumų miškuose iki šiol sukėlė tokie svarbiausi veiksniai (pateikiami mažėjančios grėsmės eile):⁴⁰

- netinkamas (nepakankamai ekologiškas) miškų tvarkymas ir naudojimas (kai iškertama per daug senų medynų, jaunuose medynuose nėra ar yra labai mažai pavienių senų medžių; per daug ankstyvas medžių kirtimo amžius, per mažas senų sausų medžių ir negyvos medienos kiekis miškuose, sumažėjusi medynų rūšinė ir struktūrinė įvairovė);
- natūralių ir pusiau natūralių perbrendusių medynų kirtimai (dalis biologinės įvairovės ilgalaikiam išlikimui svarbiausių miškų, pirmiausiai perbrendę medynai, kertinės buveinės, iš viso neturėtų būti kertami), kurie gali sukelti miškų biologinės įvairovės vietinio ir regioninio lygmens genofondo bei buveinių degradavimą, išnykimą);
- rekreacija ir trikdymas (žmogaus vengiančių gyvūnų baidymas, augalijos ir dirvožemių degradavimas dėl mašinų naudojimo, žmonių trypimo);
- transporto infrastruktūros vystymas (natūralių buveinių praradimas ir degradavimas; pvz., kelių tiesimas);
- buveinių fragmentacijos didinimas įvairiausios veiklos (daugiausiai energetikos, transporto ir kitokios plėtos) pasėkoje (miško gilumos buveinių praradimas ir degradavimas bei pakraščio, ekotonų buveinių gausinimas).

Lietuvos miškų politikos tikslai yra aprašyti Miškų įstatyme⁴¹ ir Lietuvos miško politikos ir įgyvendinimo strategijoje⁴². Miško įstatymo paskirtis – “ reglamentuoti miškų atkūrimą, apsaugą bei naudojimą ir sudaryti teisinės prielaidas, kad visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal vienodus tvaraus ir subalansuoto miškų ūkio principus, užtikrinant racionalų miškų išteklių naudojimą aprūpinant pramonę žaliava, biologinės įvairovės išsaugojimą, miškų produktyvumo didinimą, kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę,

---

⁴⁰ Tucker and Heath 1994, Gibbons et al., 1993, Hagemeyer and Blair 1997

⁴¹ Lietuvos Respublikos Miškų įstatymas.// Žin., 1994, Nr. 96-1872. Nauja įstatymo redakcija nuo 2001-07-01

⁴² LR aplinkos ministro 2002-09-17 įsakymas Nr.484 „Dėl Lietuvos miškų ūkio politikos ir jos įgyvendinimo strategijos patvirtinimo“.

galimybę dabar ir ateityje atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas nedarant žalos kitoms ekosistemoms⁴³.”

Ketvirtame įstatymo straipsnyje sakoma, kad valstybė siekia sustabdyti tolimesnę miškų fragmentaciją. Valstybė taip pat suinteresuota miškingumo didinimu, kraštovaizdžio priežiūra bei biologinės įvairovės išlaikymu miške. Ji taip pat atsakinga už Nacionalinę miškų inventorizaciją bei miškų monitoringo ir apskaitos koordinavimą. Valstybine aplinkos apsaugos inspekcija (VAAI) yra įpareigota suteikti pagalbą privačių miškų savininkams miško naudojimo, želdinimo ir apsaugos klausimais. Valstybinė miškų administracija taip pat rūpinasi miško gaisrų ir sanitarine apsaugos sistema visų nuosavybės formų miškuose.

Valstybė yra įsipareigojusi skatinti ir paremti privačios miškininkystės vystymą ir ypač remti privačių miško savininkų organizacijas, kurios teikia konsultacijas ir ūkininkavimo paslaugas. Valstybės biudžeto finansiniai išteklių yra naudojami sekančiose miško sektoriaus srityse: (1) Nacionalinė miškų inventorizacija ir išteklių apskaita, (2) miško gaisrų apsaugos sistemos įkūrimas bei priežiūra, (3) miško mokslas, (4) paslaugų privatiems miško savininkams tesimas, (5) parama privačių miško savininkų bendradarbiavimui, (6) santykiai su visuomene.

Devintame straipsnyje sakoma, kad “miškas turi būti tvarkomas, laikantis tvaraus ūkininkavimo principu, užtikrinant nenutrūkstamą medienos ir kitų miško produktu tiekimą ir, kad būtų išlaikomas metinis arba periodinis balansas tarp prieaugio ir kirtimo”. Miško pakeitimas į kitos paskirties naudojimo žemę yra ribojamas. Valstybinė miškų inventorizacija turi būti atliekama visose miško valdose nemokamai (straipsnis 13). Miškingumas Lietuvoje turi būti didinamas, vadovaujantis teisiniais aktais, reglamentuojančiais miško įkūrimą ne miško žemėje. Miško atželdinimas turi būti vykdomas, vadovaujantis ekologiniais principais.

Lietuvos miškų politikos ir strategijos⁴⁴ tikslas legalizuoti suformuluotus miškų politikos principus ir atstovauti valstybės bei šalies piliečių interesus, susijusius su miškų sektoriumi ir numatyti jos įgyvendinimo strategiją.

Be miškų politikos ir įgyvendinimo strategijos yra visa eilė kitų teisinių ir priežiūros aktų, skirtų miškų ūkio tvarkymui. Kai kurie iš jų yra tiesiogiai susiję su miškininkystės veikla. Kiti apima platesnius aplinkos tvarkymo ir vystymo aspektus ir tik dalinai yra susiję su mišku sektoriumi. Lietuvos miško ūkio teisiniai dokumentai :

- LR miškų įstatymas, 1994

---

⁴³ Lietuvos Respublikos Miškų įstatymas.// Žin., 1994, Nr. 96-1872. Nauja įstatymo redakcija nuo 2001-07-01

⁴⁴ LR aplinkos ministro 2002-09-17 įsakymas Nr.484 „Dėl Lietuvos miškų ūkio politikos ir jos įgyvendinimo strategijos patvirtinimo“

- LR miškų įstatymo įgyvendinimo įstatymas, 2001
- Lietuvos miškų atkūrimo ir įveisimo nuostatai, 2000
- Miško genetinių draustinių nuostatai, 2000
- Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai, 1997
- Miško sėklininkystės nuostatai, 1996
- Valstybinės miškų tarnybos pareigūnų nuostatai, 1995
- Valstybinė sanitarinės miškų apsaugos programa, 2002
- Valstybinė miškų priešgaisrinės apsaugos programa, 2002
- Ugdymo ir sanitarinių kirtimų taisyklės, 2000
- Privatizuojamų miškų kirtimo tvarka, 2002
- Apvaliosios medienos pardavimo taisyklės 2002
- Pagrindinių miško kirtimų taisyklės 1999
- Miškų iškirtimo technologinėms ir gamybinės mišku ūkio reikmėms tvarka, 2002
- Grybavimo Lietuvos miškuose taisyklės, 1998
- Lankymosi miške taisyklės, 1996
- Miškų sanitarinės apsaugos taisyklės, 2001
- Nenukirto valstybinio miško skyrimo ir pardavimo taisyklės, 2001
- Miško priešgaisrinės apsaugos taisyklės, 1995
- Dėl pagrindiniu Lietuvos teritorijos miškingumo didinimo principų ir jų įgyvendinimo 1999-2003, 1999
- Dėl miškų apsaugos ir naudojimo saugomose teritorijose, 1996
- Miškų ir saugomų teritorijų departamento išipareigojimas laikytis FSC principu ir kriterijų, 2001 .

Su miškų ūkiu susiję teisiniai dokumentai :

- LR žemes įstatymas, 1994
- LR aplinkos apsaugos įstatymas, 1992
- LR saugomų teritorijų įstatymas, 1993
- LR laukinės gyvūnijos įstatymas, 1997
- LR laukinės augalijos įstatymas, 1999
- LR saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymas, 1997

- LR aplinkos monitoringo įstatymas, 1997
- LR mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, 1999
- LR planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas, 1996
- LR teritorijų planavimo įstatymas, 1995 .

Už miškų ūkio politikos įgyvendinimą Lietuvoje yra atsakinga Aplinkos ministerija. Ministerijoje yra viceministras atsakingas už miškų ūkio reikalus ir Miškų departamentas.

Miškų urėdijoms, kurių iš viso yra 42, patikėtas valstybinių miškų tvarkymas. Generalinė miškų urėdija yra tarpinė organizacija atsakinga už valstybinių miškų urėdijų veiklos koordinavimą ir priežiūrą. Valstybinėje Aplinkos apsaugos inspekcijoje yra regionų aplinkos apsaugos departamentai, atsakingi už miškų ūkio politikos įgyvendinimo kontrolę nepriklausomai nuo mišku nuosavybės formos (2 priedas).

Lietuvos valstybinių miškų valdymo tikslai yra aprašyti Miškų įstatyme ir kitose taisyklėse atskirai kiekvienai miško grupei. Visi miškai Lietuvoje pagal funkcinę paskirtį suskirstyti į keturias grupes.

I grupės rezervatiniai miškai užima 1,2 proc. visų miškų ploto. Rezervatiniuose miškuose ūkininkavimo tikslas yra palikti mišką natūraliam vystymuisi. Šiuose miškuose yra uždrausta ūkinė veikla išskyrus Saugomų teritorijų įstatyme ir rezervatų nuostatuose numatytus atvejus.

II grupės A-ekosistemų apsauginiai miškai, B-rekreaciniai miškai užima 12,1 proc. visų miškų ploto. A pogrupio miškuose ūkininkavimo tikslas yra išsaugoti arba atkurti įvairias miško ekosistemas ir atskirus jų komponentus. Čia leidžiami sanitariniai ir plyni kirtimai medynuose, kurie yra pažeisti biotinių veiksmu arba esant blogai jų sanitarinei būklei. Gamtinę brandą pasiekę medynai gali būti kertami pagrindiniais neplynais kirtimais.

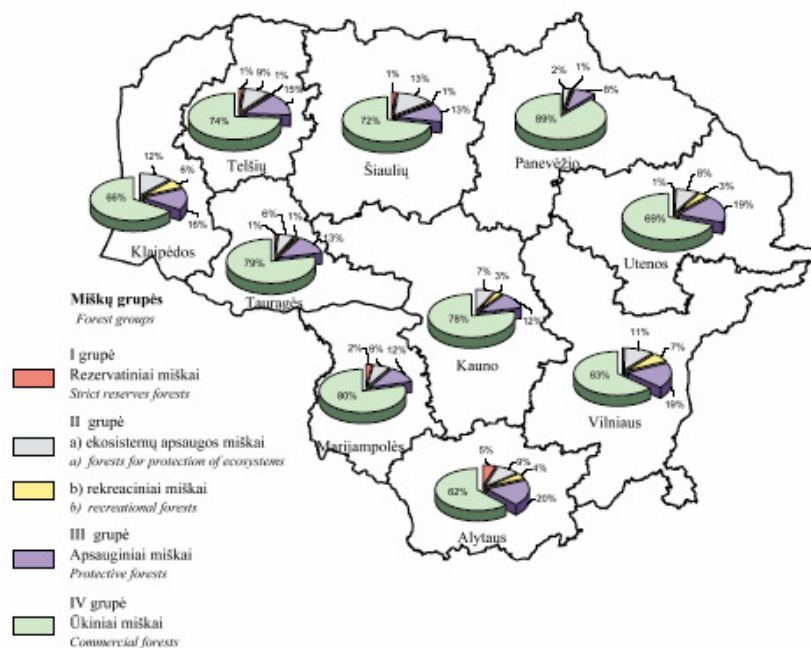
Ūkininkavimo tikslas II grupės B pogrupio miškuose yra formuoti ir išsaugoti rekreacinę miško aplinką. Kaip ir A pogrupyje čia leidžiami sanitariniai ir plyni kirtimai medynuose, kurie yra pažeisti biotinių veiksmu arba esant blogai jų sanitarinei būklei. Gamtinę brandą pasiekę medynai gali būti kertami pagrindiniais neplynais kirtimais. Taip pat šiuose miškuose leidžiami atkuriamieji ir kraštovaizdžio formavimo kirtimai. Kertama ne poilsavimo sezono metu, išskyrus stichinių arba biotinių veiksmu sudarkytus medynus.

III grupės apsauginiai miškai užima 16,1 proc. visų miškų ploto. Šiuose miškuose ūkininkavimo tikslas yra formuoti produktyvius medynus, galinčius atlikti dirvožemio, oro, vandens, žmogaus gyvenamosios aplinkos apsaugos funkcijas. Leidžiami neplyni ir nedidelio ploto (iki 5 hektaru) plyni, ugdymo bei sanitariniai kirtimai.

IV grupės ūkiniai miškai . Ūkiniuose miškuose ūkininkavimo tikslas yra formuoti produktyvius medynus ir nenutrūkstamai tiekti medieną, tuo pačiu laikantis gamtosauginių reikalavimų. Visi kirtimo būdai yra leidžiami šiuose miškuose. Plynų kirtimų biržės plotas negali viršyti 8 ha. Svarbiausias plynų kirtimų trūkumas tas, kad pasikeičia kraštovaizdis, pailgėja būsimo medyno išauginimo laikas, išleidžiama daugiau lėšų miškui atkurti, sunaikinama miško aplinka ir biologinė įvairovė, į juos nepalankiai žiūri visuomenė.

Kadangi pastarąjį dešimtmetį trečios ir ketvirtos grupės miškuose plynais kirtimais buvo kertama palyginti daug medynų, Aplinkos ministerija 2003 m. inicijavo ir patvirtino Pagrindinių miško kirtimų taisyklių pakeitimus⁴⁵, kuriais privalo vadovautis miškų savininkai, valdytojai ir naudotojai. Buvo nustatyti griežtesni pagrindinių kirtimų apribojimai. Jie padeda nacionaliniuose parkuose išsaugoti natūralų kraštovaizdį.

I grupės miškai išskirti tik valstybiniuose miškuose, jie nėra privatizuojami. Valstybiniuose miškuose II grupės medynai sudaro 14,6%, tuo tarpu privačiuose ir rezervuotuose nuosavybės teisėms atkurti - tik 9,5%.

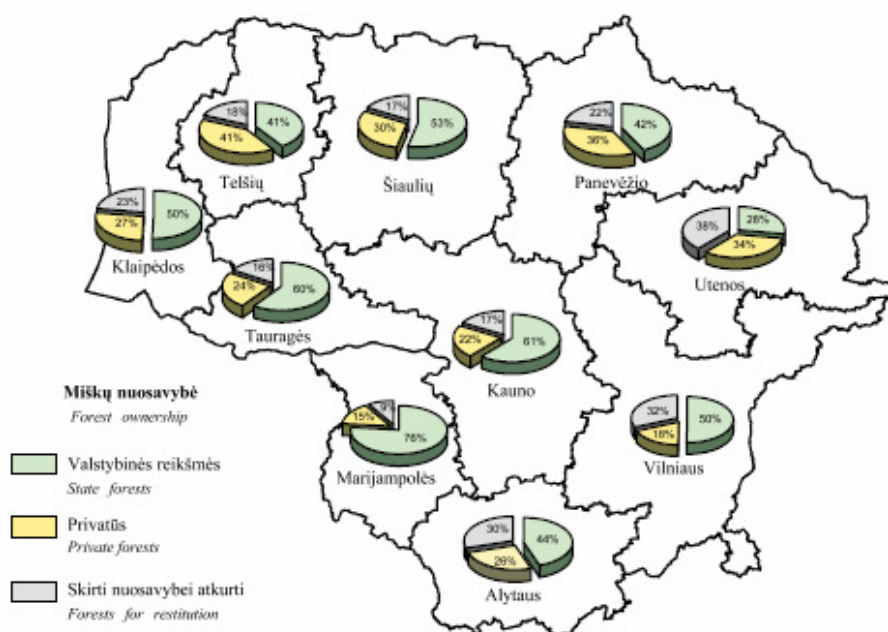

4 pav. Miško žemės plotai pagal apskritis ir miškų grupes

⁴⁵ LR aplinkos ministro 2005-12-15 įsakymas Nr. D1 – 613 „Dėl pagrindinių miško kirtimų taisyklių patvirtinimo pakeitimo“// Žin., 2005, Nr.:150-5515

3.2. Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose ir privačiuose miškuose

Lietuvoje mišku apaugusi žemė, valstybinės miškų apskaitos 2006 m. sausio 1 d. duomenimis, užima 2120,9 tūkst. hektarų. Beveik trečdalį šio ploto (32,7 proc.) sudaro privati miško žemė. Dar yra apie 17% arba 350 tūkst. ha miškų, rezervuotų nuosavybės teisių atkūrimui, kurie irgi gali tapti privatūs.

5 pav. Miško žemės plotai pagal apskritis ir miškų nuosavybę

Valstybės valdomų miškų ūkio politika, kuri Lietuvoje įteisinta daugiau nei pusę amžiaus, įrodė savo pranašumus – per nepilną šimtmetį šalies miškingumas išaugo 10 proc., o bendrasis medienos tūris padidėjo daugiau nei 3 kartus. Tradiciškai susiformavęs valstybinis kompleksinis miškų ūkio valdymas pagrįstas genetiniu-selekciniu pagrindu vykdomu miškų atkūrimu, savalaikiu medynų ugdymu, jų priešgaisrine bei sanitarine apsauga, racionalių išteklių naudojimu ir – svarbiausia – profesinėmis žiniomis.

Visi šalies valstybiniai miškai sertifikuoti pagal tarptautinius reikalavimus. Tai rodo, kad jie tvarkomi bei prižiūrimi remiantis darnaus vystymosi principais. Kitaip tariant, suderintos miškų ekologinės, visuomeninės ir ekonominės funkcijos.

Valstybinės reikšmės miškus, kurie Lietuvoje dabar užima apie 1 mln. hektarų, prižiūri ir tvarko valstybės įmonės – miškų urėdijos. Tam jos skiria pajamas, kurių gauna už savo ūkinę veiklą šiuose miškuose. Urėdijos finansuoja visų šalies miškų inventorizaciją, jų apsaugą, privačių miškų savininkų mokymą ir konsultavimą, infrastruktūros kūrimą ir žemės ūkiui netinkamos žemės apželdinimą.

Siekdama, kad valstybinės reikšmės miškai būtų valdomi dar racionaliau, Aplinkos ministerija jau šiemet ketina pradėti įgyvendinti Valstybinių miškų kompleksinio ūkio plėtros iki 2010 m. strateginio plano numatomas priemones. Šio plano projektą rengia konkursą laimėjęs Lietuvos žemės ūkio universitetas. Valstybinio sektoriaus miškininkams aktualu didinti pajėgumus paukščių apsaugai svarbių teritorijų tvarkymo srityje ir socialiniu bei ekonominiu aspektais. Mat Europos Sąjunga skiria specialias lėšas „Natura 2000“ tinklo tvarkymui Lietuvoje. Kadangi paukščių apsaugai svarbios teritorijos yra šio tinklo dalis, tai už daugumą paukščių buveinių tvarkymo darbų miškų urėdijoms galės būti skiriamos tikslinės lėšos.

Ten, kur paukščių apsaugai svarbios teritorijos įsteigtos ne daugiau metų, miškininkų domėjimasis paukščių apsaugos klausimais išskirtinis, nes tai jiems nepakankamai žinoma, nauja, ir jie įpareigoti įgyvendinti gamtotvarkos planus.

Taigi, paukščių buveinių bei tuo pačiu ir jų vietinių populiacijų apsaugos efektyvumas didele dalimi priklauso nuo to kaip vadovaujanti miškininkų grandis (inžinieriai, girininkai) įvertins paukščių apsaugos aktualumą bei supras jiems suformuotus uždavinius ir numatytas konkrečias veiklas, kadangi trūksta reikiamos informacijos.

Valstybinių miškų darbuotojai, gavę daugiau žinių apie paukščių apsaugos priemones, jas labiau propaguotu miško savininkų tarpe. Pagal dabar galiojančią tvarką miškų urėdijos užsiima ir miškų savininkų mokymu, todėl jų atsakingi darbuotojai savo patirtį biologinės įvairovės apsaugos srityje palapsniui perduotu ir miško savininkams.

Jau anksčiau minėta, kad valstybinis miškų ūkis aukštesnio lygio, turi senas tradicijas, ten dirba išsilavinę specialistai. Specializuoto ūkio ekonominė padėtis ir senos tradicijos teikia daug pranašumų. Nieko nuostabaus, kad daugeliu atvejų valstybinio miškų ūkio rodikliai yra geresni, tačiau tai nereiškia, kad privatus ūkis neturi teisės gyvuoti. Privatus miškų ūkis dabar yra augimo stadijoje, jis dar gerokai turi vystytis. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, „Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas“⁴⁶

---

⁴⁶ LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas //Žin.,1997, Nr. 65-1558.

suteikė galimybę atsiimti miškus arba buvusias dirbamas žemes, apšodintas miškais, iki 150 ha. Pagal šį restitucijos įstatymą miškai gražinti 232 tūkst. privačių savininkų – 684,5 tūkst. ha, ir jie sudaro 32,7% Lietuvos miškų (2005 m.).

Esama daugybės dalykų, kurie turi įtakos šio sektoriaus sėkmingesnei ar mažiau efektyviai plėtrai – pradedant miško savininkų mokymu ir baigiant valstybės rėmimo politika.

Nuolatos vykdomos apklausos rodo, kad šalies privačių miškų savininkams labiausiai trūksta informacijos (spausdintinė padalomoji medžiaga, mokymo kursai, pranešimai per elektronines žiniasklaidos priemones) apie tai, kaip privatūs miškai turėtų būti tvarkomi bei prižiūrimi. Šalyje yra 232 tūkst. miško savininkų, kurių domėjimasis miškų tvarkymu ir su miškų biologinės įvairovės apsauga susijusia veikla yra neabejotinai didesnis, nei kitų šalies piliečių.

3.3. „Natura 2000“ proceso įtaka miškų ūkiui

„Natura 2000“ - Europos Sąjungos kūdikis. Projekto tikslas - sustabdyti biologinės įvairovės mažėjimą, sukuriant europinės svarbos saugomų teritorijų tinklą. Skamba gražiai, bet įgyvendinti jį taip, kad visi būtų patenkinti, nėra taip paprasta. Tiksliau kalbant, net labai sunku.

Šiandieninėje Lietuvos aplinkosaugoje, derinant prie Europos Sąjungos reikalavimų, vyksta didžiulis darbas: atrenkami ir įkuriami Europos ekologinio tinklo objektai „Natura 2000“ miško biosferos poligonai, inventorizuojamos kartinės miško buveinės, paliekami plyno kirtimo biržėse bioįvairovės medžiai. Į šį nelengvą darbą įjungiamas platus įvairių sričių specialistų ratas. Kaip įprasta, kiekvienos srities specialistai, gindami savo pozicijas ne visada įvertina, kaip jų siūlomi apribojimai, įvairūs draudimai atsilies kitoms sritims, kaip tai paveiks vietos gyventojų poreikių tenkinimą, kokią įtaką turės šalies ūkiui, miškų ūkiui.

Saugomos „Natura 2000“ teritorijos steigiamos tiek valstybinėse teritorijose, tiek privačiose valdose. Siekiant išsaugoti natūralius buveinių tipus, retų gyvūnų ir augalų rūšių buveines šiose teritorijose dažnai ribojama ūkinė veikla, dėl to susikerta gamtos išsaugojimo bei naudojimo interesai, kyla problemų dėl žemės ar miško nuosavybės teisių apribojimų. Įvertinti ekonominius naujų saugomų teritorijų steigimo nuostolius valstybiniuose ir privačiuose miškuose yra gana sunku. Apskaičiavimai, kokiam miško plote reikia apriboti ūkinę veiklą, visada atliekami atskirai - privačiuose ir valstybiniuose miškuose.

3.3.1. „Natura 2000“ proceso poveikio valstybiniam miškų ūkio sektoriui analizė.

Nemažas vaidmuo išsaugant retą miško augaliją ir gyvūniją tenka miškininkams. Miškų urėdijos įvairiais teisės aktais įpareigojamos prisidėti prie šio kilnaus darbo. Nekalbant apie I, II ir III grupės miškus, IV grupės (ūkiniuose) miškuose, kurių pagrindinė užduotis teikti medieną šalies ūkiui, miškų urėdijos privalo išskirti Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ miško biosferos poligonus, palikti ūkine veikla neliečiamas, taip vadinamas, kertines miško buveines, palikti plyno kirtimo biržėse biologinės įvairovės medžius. Šie saugomi objektai apriboja brandžių medžių medienos naudojimą. Tai turi įtakos ir miškų urėdijų ūkinei finansinei veiklai. Ypatingai tai aktualu, kai minėtų objektų yra daug IV grupės miškuose. Iki šios dienos mažai nagrinėtas klausimas, kiek miškų urėdija, palikdama aplinkai saugoti dalį ūkinių miškų medienos, prisideda prie aplinkos išsaugojimo pinigine išraiška.

Kiekviena miškų urėdija tvarko skirtingus miškus ir ūkininkauja skirtingomis sąlygomis, todėl skiriasi atskirų urėdijų konkretūs ūkinės veiklos tikslai ir prioritetai.

Siekiant išsiaiškinti „Natura 2000“ projekto poveikį Lietuvos miškų ūkio sektoriui, 42 Lietuvos miškų urėdijoms elektroninių paštu buvo išsiusta apklausos anketa su klausimais apie „Natura 2000“ (3 priedas).

Į pateiktus klausimus atsakė 17 iš urėdijų 42 (tai yra 40,4%). Apibendrinus gautus atsakymus, paaiškėjo, kad:

- 3 iš 17 apklaustų urėdijų aplamai nėra nei jau įsteigtų, nei potencialių „Natura 2000“ teritorijų. Todėl jokio „Natura 2000“ proceso jos iki šiol nepatyrė. Tai yra Kuršėnų m. u., Nemenčinės m. u., Utėnos m. u.

- 3 urėdijos (Druskininkų m. u., Vilniaus m. u. ir Šiaulių m. u.), turi „Natura 2000“ teritorijas, bet jos įsteigtos jau esamų saugomų teritorijų ribose. Todėl atskirai „Natura 2000“ projekto poveikį įvertinti būtų sunku.

- 11 urėdijų (Alytaus m. u., Anikščių m. u., Jurbarko m. u., Biržų m. u., Kauno m. u., Kėdainių m. u., Kaišiadorių m. u., Marijampolės m. u., Raseinių m. u., Prienų m. u., Veisėjų m. u.) turi išskirtų „Natura 2000“ plotų savo teritorijoje, kurie išskirti už saugomų teritorijų ribų ir daro poveikį urėdijos ūkinei finansinei veiklai.

Alytaus m. u. įvardina 0,5 mln. Lt nuostolį kasmet patiriama, dėl naujai įsteigtų „Natura 2000“ saugomų teritorijų.

Prienu miškų urėdijos teritorijoje yra išskirta apie 4 tūkst. ha. „Natura 2000“ plotų. Iš jų maždaug 2.7 tūkst. ha. yra IV grupės miškai. Tikslių paskaičiavimų, kokį nuostolį patiria urėdija kasmet, kol kas nėra.

Kaišiadorių m. u. yra „Natura 2000“ teritorijų, įsteigtų IV grupės miškuose. Šiose teritorijose galimi tik tarpinio naudojimo kirtimai (ugdomieji ir sanitariniai). Taip pat yra kirtimų laiko apribojimai paukščių veisimosi laikotarpiu. Kadangi kirtimų laikas ribojamas dideliame miško plote, maždaug 5000 ha, metinė kirtimų biržė sumažėja apie 1 tūkst. kubų, tai yra apie 110 tūkst. Lt.

Jurbarko miškų urėdijoje vyksta darbuotojų apklausa apie „Natura 2000“ projekto vykdymą jų urėdijoje. Duomenis yra kol kas neapdoroti.

Kauno m. u., Raseinių m. u. ir Veisėjų m. u. Anikščių m. u., tokių paskaičiavimų neturi.

Marijampolės, Biržų ir Kėdainių urėdijos turi konkrečius „Natura 2000“ projekto įtakos apskaičiavimus. Kėdainių ir Marijampolės urėdijų apskaičiavimai yra pateikti GMU internetiniame puslapyje.⁴⁷

Kėdainių miškų urėdijoje esančių miškų plotas yra 43865 ha. Iš jų valstybinės reikšmės – 21919 ha, privačių – 17503 ha, nuosavybės teisių atkūrimui skirtų - 4443 ha.

Miškų urėdijos teritorijoje yra dalis Krekenavos regioninio parko (87 ha), 4 valstybiniai ir 25 savivaldybės draustiniai (2199 ha), 1971 metais įkurtas unikalus Skinderišio dendroparkas (su viena gausiausių Lietuvoje dendrologinių kolekcijų - virš 1300 rūšių, formų ir veislių medžių, krūmų, lianų), 157 vnt. (357,7 ha) inventorizuotų ir saugomų kertinių miško buveinių.

2005 m. urėdijoje įsteigtos naujos saugomos teritorijos. Tai Europos ekologinio tinklo Natura 2000 biosferos poligonai. Šie poligonai apima 7658 ha valstybinių miškų ir apie 7320 ha aplinkinių teritorijų. Dalis šių teritorijų apima jau esančius draustinius.

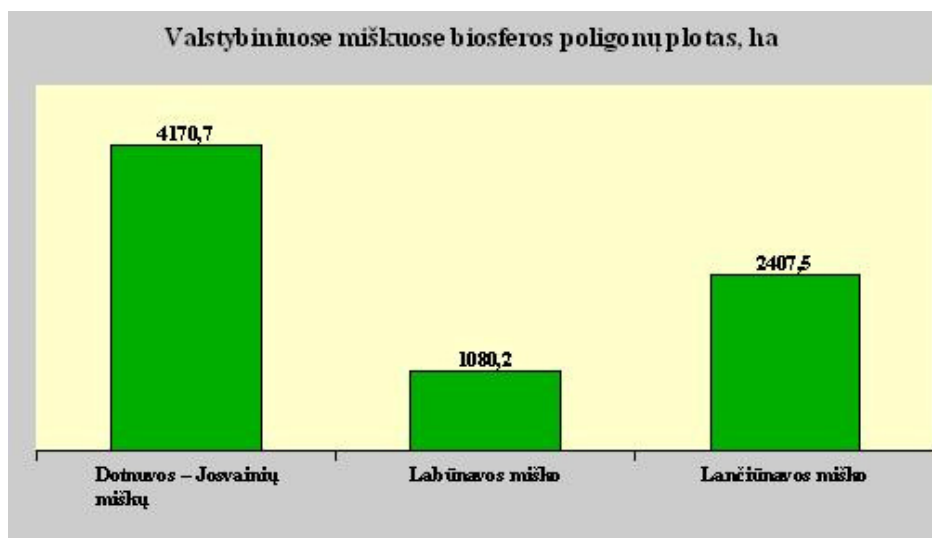
Dotnavos – Josvainių miškuose siekiama išlaikyti juodojo gandro ir vidutinio genio populiacijas, Labūnavos miškuose – erelio rėksnio populiaciją ir Lančiūnavos miškuose – erelio rėksnio, pilkosios meletos, vidutinio genio ir baltanugario genio populiacijas. Biosferos poligonai užima labai nevienodą plotą. Dotnavos – Josvainių miško biosferos poligonas kuriamas dviejose girininkijose ir jo valstybinių miškų plotas yra 4170,7 ha, Labūnavos ir Lančiūnavos biosferos poligonai kuriami atitinkamo pavadinimo girininkijose ir užima didžiąją

---

⁴⁷ Generalinė miškų urėdija//Biologinės įvairovės išsaugojimas.// <http://www.gmu.lt>

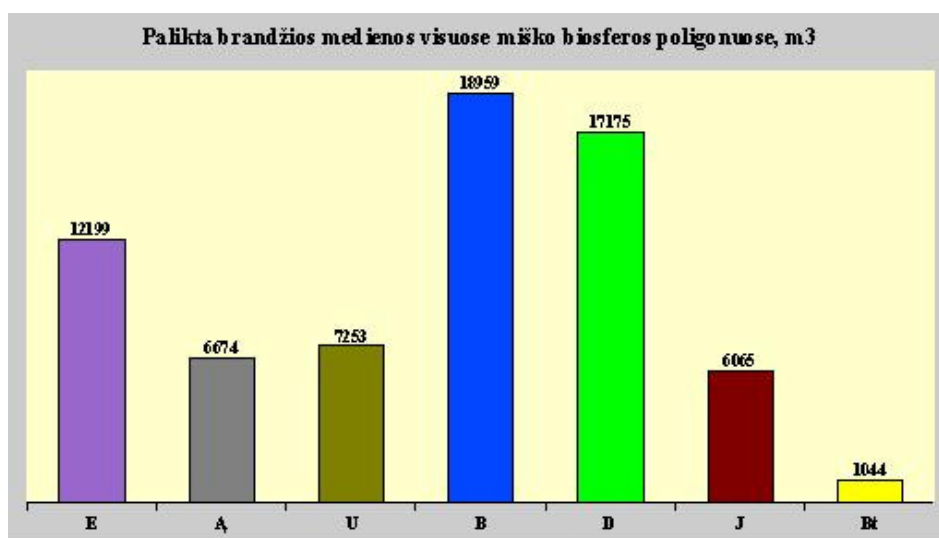
dalį minėtų girininkijų valstybinių miškų. Jų plotai Labūnavos girininkijoje - 1080,2 ha ir Lančiūnavos - 2407,5 ha. Iš viso poligonai valstybiniuose miškuose užims 7658,4 ha plotą.

6 Pav. Biosferos poligonų plotai valstybiniuose miškuose.

Juodajam gandrui ir ereliui rėksniui poligonuose yra išskirtos veisimosi zonos; juodojo gandro kiekvienam lizdai 10 – 15 ha teritorija (200 m pločio juosta apie veisimosi vietą, sutapatinant jos ribas su sklypų ribomis), erelio rėksnio – 3 – 5 ha (100 m pločio juosta apie veisimosi vietą, sutapatinant jos ribas su sklypų ribomis). Veisimosi vietų kiekvienai biosferos poligone perinčiai juodųjų gandrų porai išskiriama po tris, o erelio rėksnio kiekvienai poligone perinčiai porai išskiriama po dvi veisimosi vietas, įskaitant vietą su užimtu lizdu. Pagal poligonų nuostatus juodojo gandro ir erelio rėksnio veisimosi zonose uždrausti pagrindiniai kirtimai.

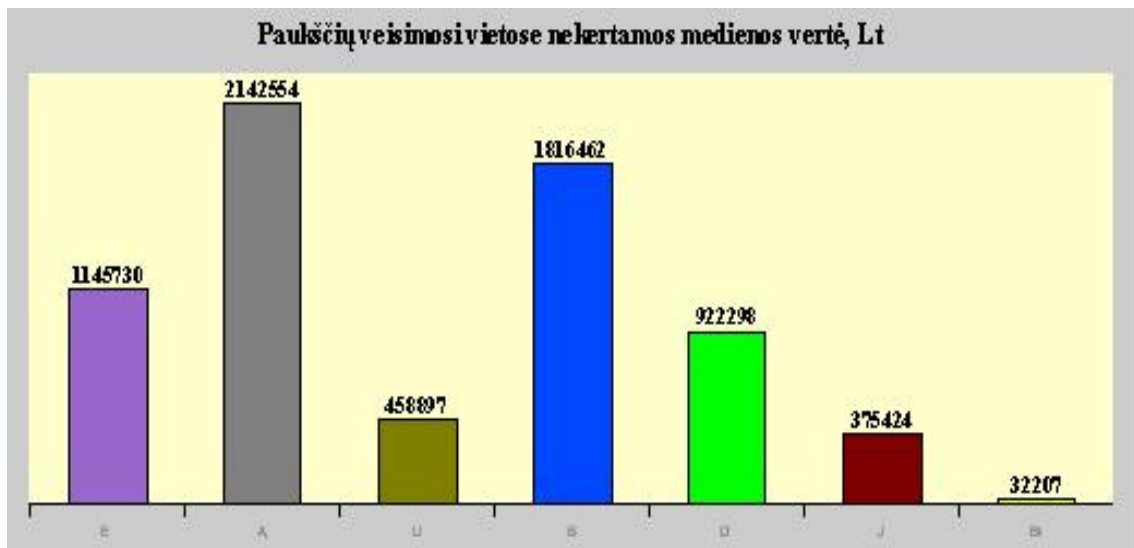
Per visus tris biosferos poligonus išjungiamas 277,9 ha brandžių medynų plotas, kuriame sukaupta 69369 m³ medienos.

7 Pav. Medienos pasiskirstymas biosferos poligonuose pagal medžių rūšis.

Palyginus miškotvarkos suprojektuotą ir antrame miškotvarkos pasitarime nustatytą metinę kirtimų apimtį, biosferos poligonų paukščių veisimosi zonose numatoma palikti 83,1 proc. metinės pagrindinių kirtimų apimties.

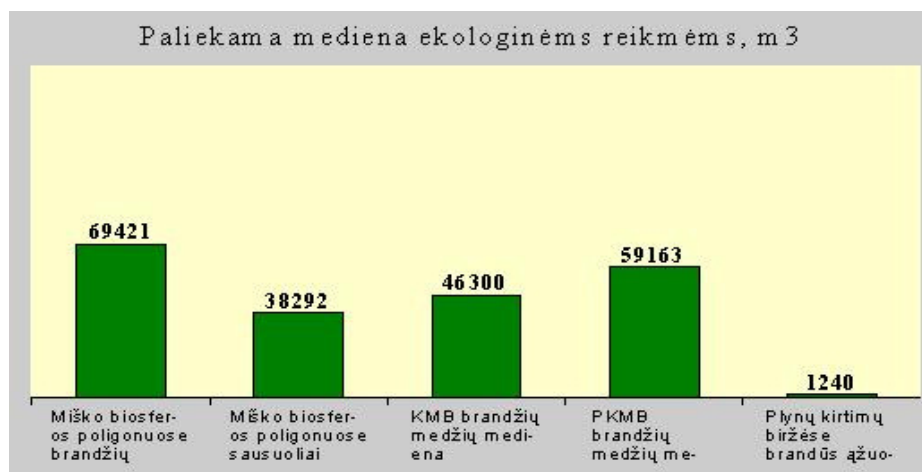
Biosferos poligono veisimosi vietose paliekamos medienos vertė 2004 metų rinkos kainomis būtų – 6893571,8 Lt.

8 Pav. Biosferos poligono veisimosi vietose paliekamos medienos vertė

Dotnavos – Josvainių ir Lančiūnavos miškų poligonuose kiekviename hektare miškų urėdija privalo palikti dar po 10 m³ sausuolių. Šiuose poligonuose turės pastoviai būti 38292 m³ sausuolių medienos, kurios vertė, skaičiuojant III kaitrumo grupės malkų kainomis, būtų 1148760 Lt (skaičiuojant sausuolių kiekį paimta 50 proc. į miško biosferos poligonus patenkančio ploto).

Iš viso Kėdainių miškų urėdijoje ekologinėms reikmėms numatoma palikti IV grupės miškuose 734,8 ha brandžių medynų plotą, kuriame yra 174832 m³ medienos (be paliekamų sausuolių ir plyno kirtimo biržėse brandžių ąžuolų).

9 Pav. Kėdainių miškų urėdijoje. ekologinėms reikmėms numatyta palikti mediena.

Paliekamos medienos vertė – 22899150,62 Lt (be paliekamų sausuočių ir plyno kirtimo biržėse brandžių ąžuolų).

10 Pav. Kėdainių miškų urėdijoje paliekamos medienos ekologinė vertė.

Paliekama IV miškų grupėje brandžių medynų mediena sudaro – 12,2 proc. visos IV miškų grupės brandžių medynų medienos (be paliekamų sausuočių medienos) ir 2,1 metines IV miškų grupės kirtimų normas⁴⁸.

Marijampolės miškų urėdijos administruojamoje teritorijoje urėdijos valdomi valstybiniai miškai užima 84 % ir 16 % privatūs miškai. Miškų urėdijos plotas 25,9 tūkst. ha, iš jų 4,7 tūkst. ha rezervuoti nuosavybės teisių atstatymui.

⁴⁸ Generalinė miškų urėdija//Biologinės įvairovės išsaugojimas.// <http://www.gmu.lt>

Marijampolės miškų urėdijos teritorijoje rezervatiniai miškai užima 1 028 ha plotą, specialiosios paskirties miškai- 3484 ha, iš jų draustinių miškai- 2682 ha ir rekreaciniai miškai- 225 ha, apsauginiai miškai- 3200 ha, iš jų draustinių miškai- 814 ha, ūkiniai miškai- 13316 ha. Urėdijos teritorijoje taip pat įsikūręs Vištyčio regioninis parkas (10,1 tūkst. ha), į kurią patenka 5078 ha miškų urėdijos teritorijos, ir Žuvinto biosferinis rezervatas (18,5 tūkst. ha), į kurią patenka 5319 ha miškų urėdijos teritorijos.

Urėdijoje jau inventorizuota 91 kertinė miško buveinė. Inventorizuojant kertines buveines, registruotos ir saugomų paukščių lizdavietės, kurios paskutinį kartą buvo registruotos 1999 metais. Šiuo metu urėdijos teritorijoje peri juodieji gandrai, mažieji ereliai rėksniai, suopiai, pelėsakaliai, vištvanagiai, juodieji pesliai, gervės. Taip pat aptiktos augalų, įrašytų į Raudonąją knygą, radimvietės: europinio miežvienio, gebenės lipikės, plūduruojančiojo ričiokarpio, krūmelinio vikio, stačiojo atgirio, tuščiavidurio rūtenio, geltonžiedžio pelėžirnio, pelkinės šindros, meškinio česnako, miškinės mėtos, miškinės varnalėšos, miškinės dirsės ir daugelio kitų.

Miškų urėdijoje kasmet pagaminama 71,5 tūkst. m³ medienos. Iš jų 55,2 tūkst. m³ padarinės ir 16,3 tūkst. m³ malkinės.

Marijampolės miškų urėdijos teritorijoje esanti Buktos girininkija pateko į Žuvinto biosferos rezervatą, įsteigto LR Vyriausybės nutarimu⁴⁹, sudėti.

Įsteigus biosferos rezervatą, Buktos girininkijoje buvo išskirtos funkcinės zonos: gamtiniai rezervatai- 680,2 ha, draustiniai- 1713,4 ha, ekologinės apsaugos zona- 1212,7 ha, ekosistemų atkūrimo zona- 779,2 ha, ūkinė zona- 933,7 ha, dėl to apribota ūkinė veikla.

Kitu LR Vyriausybės nutarimu⁵⁰ Žuvinto biosferos rezervatas patvirtintas kaip paukščių apsaugai svarbi teritorija. Į šią teritoriją pateko ir Buktos girininkija. Vadovaujantis LR Vyriausybės nutarimu⁵¹, Buktos girininkijoje kaip paukščių apsaugai svarbioje teritorijoje draudžiama vykdyti sanitarinius kirtimus.

LR Aplinkos ministro įsakymu⁵² Buktos girininkijos Buktos miškas patvirtintas kaip gamtinių buveinių apsaugai svarbi teritorija.

---

⁴⁹ LR Vyriausybės 2002-11-19 nutarimas Nr. 1817 „Dėl Žuvinto biosferos rezervato įsteigimo, Žuvinto biosferos rezervato nuostatų, Žuvinto biosferos rezervato ir jo zonų ribų plano patvirtinimo“.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-04-08 nutarimas Nr. 399 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų ribų nustatymo“

⁵¹ LR Vyriausybės 2004-03-15 nutarimas Nr. 276 „Dėl bendrųjų buveinių ar paukščių, apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo“

⁵² LR Aplinkos ministro 2004-04-29 Nr. DI-223 „Dėl Aplinkos ministro 2004 m. vasario 4 d. įsakymo Nr. DI-57 „Dėl vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirtą pateikti Europos komisijai, ir jose randamų Europinės svarbos natūralių buveinių ir rūšių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“

Marijampolės miškų urėdijoje miškotvarkos projekte 2004-2013 m. numatyta metinė urėdijos kirtimų apimtis 96200 m³., tame skaičiuje Buktos girininkijoje 16100 m³ per metus. Buktos girininkijoje numatyta kirtimų apimtis sudaro 16,7 % visos miškų urėdijos kirtimų apimties.

Buktos girininkijoje medynai užima 4153,1 ha plotą. Girininkijoje brandžių medynų tūris 1 ha yra 337 m³. III (apsauginiuose) ir IV (ūkiniuose) grupės miškuose brandūs ir perbrendę medynai sudaro 263109 m³, t. y. 53 % visų medynų tūrio. 2004 m. Marijampolės miškų urėdijos miškotvarkos projekte Buktos girininkijoje suprojektuota 10 metų laikotarpyje tarpinio naudojimo kirtimais kasmet iškirsti vidutiniškai po 3700 m³ medienos, tame skaičiuje 1300 m³ iš sanitarinių kirtimų (atsižvelgiant į Žuvintos biosferos rezervatą ir paukščių apsaugai svarbias teritorijas, miškotvarka projekte Buktos girininkijoje sanitarinių kirtimų apimtis numaćiusi sumažintas) ir pagrindinio naudojimo kirtimais kasmet vidutiniškai po 12400 m³ medienos. 2005 m. girininkijoje suprojektuota tarpinio ir pagrindinio naudojimo kirtimais iškirsti 3,88 m³ medienos iš 1 ha, tuo tarpu metinis medienos prieaugis 6,44 m³ iš 1 ha. Laiku neiškirtus brandžių ir perbrendusių medynų, mediena genda ir prarandama jos prekinė vertė.

Praeityje visi Buktos girininkijos miškai buvo ūkinės paskirties. 1990- 2004 metais šiuose miškuose kasmet buvo iškertama vidutiniškai po 14300 m³ medienos. Vykdam kirtimus ir kitą ūkinę veiklą, Buktos miške saugomi objektai neišnyko, atsirado naujų, buvo įkurta gamtiniai rezervatai ir draustiniai.

Yra tikimybė, kad ateityje bus visiškai uždrausta ūkinė veikla Buktos miške, dėl ko Marijampolės miškų urėdijos teritorijos gyventojai, medienos perdirbimo įmonės, katilinės neteks vidutiniškai 16100 m³ žaliavų kasmet.

Marijampolės miškų urėdija, uždraudus kirtimus Buktos miške, prarastų 1120400,00 Lt pajamų per metus, tai yra apie 20 % visų metinių pajamų.

Atsižvelgiant į aukščiau minėtų norminių aktų reikalavimus ir į mažą Marijampolės miškų urėdijos teritorijos miškingumą, miškų urėdija negavusi planuotų pajamų, negalės tinkamai ir savalaikiai įvykdyti numatytų miško ūkinių darbų (miško atkūrimo, įveisimo, apsaugos ir priežiūros).

Steigiant **Biržų miškų urėdijos** teritorijoje esančios Biržų girios biosferos poligoną dvylikai paukščių rūšių saugoti, poligono nuostatuose numatoma, kad miškų ūkio ir kita veikla negali bloginti saugomų gyvūnų rūšių bei jų buveinių būklės. Todėl poligono teritorijose draudžiama paversti miško žemę kitomis naudmenomis, kirsti mišką pagrindiniais kirtimais

balandžio - gegužės mėnesiais; kertant sanitariniais ar ugdymo kirtimais, palikti 1 ha ne mažiau kaip 10 išvirtusių medžių ir stuobrių, o kertant plynai - 1 ha ne mažiau kaip 15 buvusio pagrindinio ardo medžių biologinei įvairovei palaikyti ir t.t.

Biržų girios biosferos poligone išskirtose papildomos apsaugos ir maitinimosi zonose yra ribojamas tik kirtimų bei medienos ištraukimo laikas, nurodomas paliekamų sausuolių kiekis, taikomi kiti reikalavimai, dėl kurių realiai gaunama iš miško nauda nesumažės. Tuo tarpu veisimosi zonose, kurios užima apie 600 ha, buvo numatyta uždrausti pagrindinius kirtimus. Uždraudus pagrindinius kirtimus, būtų gaunamos tik tam tikros pajamos už malkinę medieną vykdant sanitarinius kirtimus. Miškų savininkas prarastų beveik visas pajamas, kurias galėtų gauti išskirtus esamą medyną bei ilgo laikotarpio ateities pajamas, t.y. taip vadinamą esamą medyno grynąją vertę. Grynoji esama medynų vertė - tai laukiamų grynujų pajamų iš esančio medyno ir ateities apyvartų vertės suma (skaičiuojama pagal Fausmano formulę). Medynų grynoji esama vertė priklauso nuo rūšinės medyno sudėties, likvidinio tūrio, medienos kokybės, medienos kainos, medienos ruošos išlaidų.

Priklausomai nuo medžių rūšies medyno, vertės skiriasi gana daug ir gali siekti 55 000 Lt/ha. Tose „Natura 2000“ teritorijose, kur draudžiami pagrindiniai kirtimai, nuostolius, kuriuos patirs miškų savininkai, galima prilyginti prarandamai medyno esamai grynajai vertei. Nors pateiktame pavyzdyje pateikiamas nuostolių įvertinimas tik vienu atveju (uždraudus pagrindinius kirtimus), rezultatai turėtų būti vertinami kritiškai, kadangi apskaičiuota grynoji medynų vertė priklauso nuo naudotų skaičiavimams medienos kainų, diskonto normos ir t.t. Pavyzdžiui, jeigu imtume diskonto normą, lygią 3 %, grynoji esama medynų vertė būtų mažesnė, kadangi didesnė diskonto norma sumažina ateities pajamų dabartinę vertę.

Biržų giria –tai ne tik žvėrių, paukščių ir augalų karalystė. Tai ir pagrindinis Biržų miškų urėdijos ūkinės veiklos bastionas, leidžiantis pelnytis duoną daugeliui - pradedant miškų urėdijos darbuotojais, baigiant šalies baldžiais. Per metus paruošiama apie 130 tūkst. m³ medienos.

Įvertinus šį faktą, po ilgų urėdijos darbuotojų derybų su specialistų grupe, atsakingą už „Natura 2000“ projektą, susiklosčiusią situaciją pavyko pakoreguoti.

Po visų diskusijų paukščių apsaugai svarbios teritorijos buvo priderintos prie jau esamų kertinių miško buveinių (o jų plotas Biržų girioje užima apie 900 ha). Tad juodiesiems gandrums Biržų girioje buvo numatyta išskirti 30 teritorijų, užimančių 360 ha (kiekvienai iš 10 porų - po 3 teritorijas), uralinėms pelėdoms - 27 teritorijas (108 ha), žvirblinėms pelėdoms - 20 teritorijų

(apie 40 ha). Taip pat minėtai darbo grupei ir miškų urėdijai pavyko rasti kompromisą dėl jerubių bei pilkosios meletos reglamento.

Kaip pagrindinę priežastį, dėl kurios susiklosto tokia situacija, miškininkai įvardina bendravimo ir bendradarbiavimo tarp urėdijų darbuotojų ir „Natura 2000“ projekto vykdytojų stoką. Už projekto „Natura 2000“ vykdymą atsakingos institucijos per mažai dėmesio ir laiko skiria informacijos tarp jų ir urėdijų pasidalijimui. Prieš atrenkant ir steigiant naujas „Natura 2000“ teritorijas, reikėtų įvertinti ne tik ekologines, bet ir socialines bei ekonomines pasekmes.

Kaip kompromisą šitoje situacijoje galima pateikti Vilniaus miškų urėdijos pavyzdį. Vilniaus miškų urėdija nepatiria tokio „Natura 2000“ projekto neigiamo poveikio, kadangi 99 proc. naujai įsteigiamų „Natura 2000“ teritorijų suderinta su jau esančių urėdijos valdose saugomų teritorijų ribomis.

Iš pradžių „Natura 2000“ teritorijų ribos buvo labiau derintos prie urėdijos miškų sklypų ribų, tačiau po diskusijų tarp urėdijos darbuotojų ir projekto vykdytojų, „Natura 2000“ teritorijos buvo priderintos prie saugomų teritorijų ribų.

3.3.2. „Natura 2000“ proceso poveikio privačių miškų savininkų veiklai analizė.

Steigiant „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklą, kyla nemažai problemų dėl žemės ar miško nuosavybės teisių apribojimų, savivaldybių ir gamtosaugos interesų konflikto. Vadovaudamasi Saugomų teritorijų įstatymo 32 straipsnio 4 dalimi, Vyriausybės nutarimu Nr. 157817⁵³ patvirtino kompensacijų privataus miško savininkams ir valdytojams apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašą. Aprašas reglamentuoja kompensacijų apskaičiavimą ir išmokėjimą privataus miško savininkams ir valdytojams, kurių miško valdose įsteigiama nauja saugoma teritorija arba pakeičiamas esamos saugomos teritorijos statusas ir nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą. Pagrindiniai aprašo bruožai:

- Kompensuojama tik privačių miškų savininkams ir tik už tuos apribojimus, kurie iš tikrųjų sumažina jų gaunamą naudą, t.y. nekompensuojama už įvairias potencialias galimybes plėtoti veiklą, kurios šiuo metu jos nevykdo ir todėl nuostolių nesusidaro.

---

⁵³ LR Vyriausybės 2004 m. gruodžio 3 d. nutarimas Nr.:1578 „Dėl kompensacijų privataus miško savininkams ir valdytojams, kurių valdose steigiamas nauja saugoma teritorija, keičiamas esamos saugomos teritorijos statusas arba nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

- Kompensuojama tik tais atvejais, jeigu saugoma teritorija buvo įsteigta ar veiklos apribojimai nustatyti vėliau, negu buvo atkurtos nuosavybės teisės į mišką.

Kompensacijų apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarka patvirtinta 2004 metais, tačiau privataus miško savininkai ir valdytojai nustatyta tvarka paraiškas kompensacijoms gauti pradėjo teikti tik 2006 metais.

Vadovaujantis patvirtinta kompensacijų išmokėjimo tvarka, nurodytos kompensacijos turi būti išmokėtos 2007 metais iš valstybės biudžeto lėšų.

Vyriausybė 2005-10-10 pasitarimo sprendimu⁵⁴ pavedė Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijoms parengti reikiamų teisės aktų projektus dėl kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams už saugomose teritorijose nustatytus apribojimus. Aplinkos ministerija, vykdydama šį pavedimą, 2006 metais parengė ir pateikė⁵⁵ Vyriausybei svarstyti nutarimo „Dėl kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams, kurių valdose steigiama nauja saugoma teritorija, keičiamas esamos saugomos teritorijos statusas arba nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ projektą.

Igyvendinant Kaimo plėtros 2004 – 2006 m. planą pagal priemonę „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“, žemės ūkio veiklos subjektai, ūkininkaujantys tam tikrose PAST, gali naudotis paramos schema pievų ir ganyklų šiose teritorijose tvarkymui. Pagal šią priemonę sudarytos paramos sutartys bus įgyvendinamos dar kelis metus, todėl numatyta, kad jas sudarę žemės ūkio veiklos subjektai negalės gauti kompensacinių išmokų pagal siūlomą patvirtinti Projektą. Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2007 m. pagal reglamentą Nr. 1698/2005 rengiamame Kaimo plėtros 2007 – 2013 metų plane bus numatytos išmokos žemės ūkio veiklos subjektams iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai „Natura 2000“ teritorijose nustatytus veiklos apribojimus. Priėmus projektą, jam įgyvendinti reikės skirti papildomų valstybės biudžeto lėšų. Taip pat numatyta, kad kompensacinė išmoka bus išmokama tik tais atvejais, kai žemės ūkio subjekto naudojamoje valdoje yra nustatyti veiklos apribojimai, realiai sumažinantys iš žemės ūkio veiklos gaunamas pajamas, t.y.

---

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo sprendimas (2005 m. spalio 10 d. protokolas Nr. 59, 4 klausimas), pavesti Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijoms parengti reikiamų teisės aktų projektus dėl kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams už saugomose teritorijose nustatytus apribojimus.

⁵⁵ 2006 m. gegužės 22 d. Aplinkos ministerijos raštas Nr.(11-4)-D8-4326 Lietuvos Respublikos Vyriausybei „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl kompensacijų žemės ūkio veiklos subjektams, kurių valdose steigiama nauja saugoma teritorija, keičiamas esamos saugomos teritorijos statusas arba nustatyti veiklos apribojimai realiai sumažina gaunamą naudą arba uždraudžia anksčiau vykdytą veiklą, apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ projekto.

kompensacinė išmoka nenumatyta už potencialių veiklų apribojimą. Visi veiklos apribojimai, mažinantys iš žemės ūkio gaunamas pajamas, Projekte yra suskirstyti į 4 grupes, pateiktas kompensacinės išmokos dydžio apskaičiavimo pavyzdys. Projekte siūloma numatyti, kad paraiškos kompensacinėms išmokoms gauti būtų surenkamos einamaisiais metais, o išmokamos kitų metų pradžioje.

Kita problema su kurią susiduria privataus miško savininkai yra informacijos stoka apie jų teritorijoje esamas ar planuojamas steigti saugomas teritorijas, tame tarpe „Natura 2000“ teritorijas.

Pagal Saugomų teritorijų įstatymo⁵⁶ 12 straipsnį apie saugomų teritorijų steigimą ir su tuo susijusius veiklos apribojimus nekilnojamojo turto savininkai, valdytojai ir naudotojai Teritorijų planavimo, dokumentų derinimo ir svarstymo su visuomene tvarka informuojami rengiant šių teritorijų ribų planus. Nors „Natura 2000“ teritorijų steigimas Lietuvoje atitinka visus tarptautinius reikalavimus, susijusius su privačių savininkų dalyvavimu, apibrėžtus Orhuso konvencijoje⁵⁷, atrenkant kiekvieną „Natura 2000“ teritoriją, yra organizuojamas bent vienas viešas susitikimas, laikas tarp teritorijos atrinkimo ir susitikimo su visuomene ne mažesnis nei du mėnesiai, per šį laikotarpį visi suinteresuoti asmenys gali raštu pateikti savo pastabas, detali informacija apie atrinktas „Natura 2000“ teritorijas yra pateikiama internetiniame puslapyje, vis dėlto Valstybinio audito ataskaitoje⁵⁸ pažymėta, kad „peržvelgus Saugomų teritorijų ribų planų rengimo ir individualių nuostatų nustatymo sprendimus pastebėta, kad ne kiekviename iš viešųjų svarstymų intensyviai dalyvavo žemės savininkai. Tais atvejais, kai jie dalyvavo, aplinkosaugos specialistai išsamiai dėstė situaciją ir sprendimai buvo priimti po nuoseklių diskusijų.“ Taip pat ataskaitos rengėjai pažymėjo, kad „ne visi žemės savininkai, kurių teritorijoje steigama ar jau įsteigta saugoma teritorija yra informuoti apie galimus jų veiklos apribojimus. Ne visada savininkas gali pamatyti skelbimą vietos spaudoje ar savivaldybės pranešimų lentoje.“

Taip pat anot abiejų Lietuvoje veikiančių privačių miškų savininkų asociacijų (Lietuvos miško savininkų asociacijos bei Privačių miškų savininkų asociacijos) atstovų, tik nedaugelis savininkų žino, kad jų nuosavame miške yra steigama „Natura 2000“ saugoma teritorija. Dažniausiai apie tai jie sužino tik paprašę leidimo kirsti mišką.

---

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas. // Žin., 1993, Nr. 63-1188

⁵⁷ LR Seimo 2001 07 10 įstatymas Nr. IX – 449 „Dėl „Konvencijos dėl prieinamumo prie informacijos, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teisėsaugos institucijas aplinkos apsaugos klausimais (Orhuso konvencija)“ ratifikavimo“. // Žin. - 2001 Nr. 73

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita „Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje“. // Vilnius, 2006

Remiantis Buveinių direktyva ir Orhuso konvencija yra pabrėžiama, kad žemės ir miškų savininkų dalyvavimas priimant bet kokius sprendimus, liečiančius jų nuosavybę, labai svarbus.

IŠVADOS

1. Per pastaruosius dešimtmečius Europos biologinė įvairovė ėmė itin sparčiai mažėti ir nykti. Šios tendencijos apima faunos ir floros rūšių bei jų natūralių buveinių ir ekosistemų mažėjimą bei nykimą. Europos Sąjungos aplinkosauginės institucijos, tinkamai vertindamos biologinės įvairovės svarbą, deda visas pastangas, kad užtikrintų jos apsaugą ir sustabdytų tolimesnį nykimą.
2. Įstojusi į Europos Sąjungą Lietuva išpareigojo įsteigti „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklą ir užtikrinti jo apsaugą. Svarbiausi ES teisės aktai, susiję su šio tinklo steigimu ir priežiūra, jau perkelti į Lietuvos teisės sistemą ir įgyvendinami. 2006 m. Lietuvoje yra įsteigtos 77 PAST ir patvirtintos 299 potencialios BAST.
3. Saugomų teritorijų vaidmuo biologinės įvairovės išsaugojime yra itin svarbus, kadangi saugomose teritorijose yra ribojama ūkinė veikla, sudaromos sąlygos natūraliam gamtos vystymuisi. Lietuvoje saugomų teritorijų plotas nuolat didėja, jas nuolat papildoma naujos teritorijos. Tai iš dalies susiję su „Natura 2000“ procesu, kadangi esamos saugomos teritorijos praplečiamos ir papildomos naujomis.
4. „Natura 2000“ vaidina pagrindinį vaidmenį saugant Europos Sąjungos biologinę įvairovę. Turtinga Lietuvos biologinė įvairovė yra labai svarbi ekologiniam ES tinklui „Natura 2000“, kadangi kai kurios gyvūnų ir augalų rūšys, aptinkamos Lietuvoje, Vakarų Europos šalyse yra visiškai išnykusios arba labai retos.
5. Už valstybinių miškų priežiūrą Lietuvoje atsakingos miškų urėdijos. Miškų priežiūrai, apsaugai, infrastruktūros kūrimui, inventorizacijai urėdijos skiria savo pajamas, gautas už savo ūkinę veiklą šiuose miškuose. Bet steigiant „Natura 2000“ tinklo teritorijas, dažnai neatsižvelgiama į tai, kad saugomų teritorijų steigimas (ypač IV grupės miškuose) turi neigiamos įtakos urėdijų ūkinei finansinei veiklai.
6. Dar viena problema, su kuria susiduria urėdijų darbuotojai ir privačių miškų savininkai prižiūrėdami ir tvarkydami „Natura 2000“ teritorijas yra reikiamos informacijos stoka. Nėra leidinių lietuvių kalba apie paukščių praktinę apsaugą, jų buveinių tvarkymą miškuose bei paukščiams palankų, tvarų miško naudojimą. Apskritai nėra jokios metodinės- mokomosios literatūros miško ūkio darbuotojams ir miško savininkams apie praktinę biologinės įvairovės apsaugą miškuose.

7. „Natura 2000“ teritorijų steigimas yra ilgas procesas, kurio metu turėtų būti ieškoma tinkamiausių būdų, siekiant sklandžiai įgyvendinti „Natura 2000“ procesą. Tuo tarpu Lietuvoje „Natura 2000“ tinklo steigimo procesas vyksta gal šiek tiek per greitai, per mažai laiko skiriama bendradarbiavimui tarp projekto vykdytojų ir suinteresuotų asmenų. Per mažai dėmesio skiriama diskusijoms šiuo klausimu ir informacijos sklaidai.
8. Šio darbo hipotezė pasitvirtino dalinai, kadangi remiantis kai kurių urėdijų patirtimi, galima miškų ūkio veikloje suderinti visus trys darnaus vystymosi aspektus: aplinkosauginį, ekonominį ir socialinį.

REKOMENDACIJOS

1. Vadovaujantis darnaus visuomenės vystymosi nuostatomis, saugomų teritorijų steigimas turi būti derinamas su ekonominėmis ir socialinėmis nuostatomis. Steigiant naujas „Natura 2000“ teritorijas reikia gerai apskaičiuoti ir steigiamos saugomos teritorijos realią naudą (ar steigiamą teritoriją, atlikus pakeitimus, atliks numatytą funkciją) ir ekonominius nuostolius. Tik tikslūs skaičiavimai ir mokslškai pagrįsti argumentai turėtų lemti numatytų saugomos teritorijų ribas ar siūlomo nustatyti apsaugos režimo griežtumą.
2. Steigiant „Natura 2000“ teritorijas reikėtų siekti glaudaus bendradarbiavimo tarp miškų urėdijų ir „Natura 2000“ projektų vykdytojų. Steigiamas „Natura 2000“ tinklo teritorijas reikėtų labiau derinti prie jau esamų saugomų teritorijų: kertinių miško buveinių ir draustinių.
3. Biologinės įvairovės apsauga yra bendras mūsų visuomenės rūpestis, bet tam, kad būtų užtikrinta kokybiška, reikalavimus atitinkanti apsauga, valstybinio valdymo institucijos pirmiausia turi ekonominėmis priemonėmis formuoti miškų ūkio politiką. Ekonominės sąlygos turėtų skatinti miško savininkus kokybiškai ir efektyviai tvarkytis savo ūkyje.
4. Institucijos, atsakingos už „Natura 2000“ projekto vykdymą, turėtų apsvarstyti galimybes, kaip užtikrinti efektyvesnę žemės savininkų, kurių teritorijoje steigiamą ar įsteigta „Natura 2000“ teritorija, informavimą apie žemės ar miško nuosavybės teises apribojimus ir galimybes gauti finansinę paramą vykdant Gamtotvarkos priemones. Taip pat šios institucijos turėtų siekti glaudesnio bendradarbiavimo su miško savininkais. Suteikus daugiau informacijos šiais klausimais, turėtų iš esmės pagerėti miško ūkio sektoriaus pajėgumai paukščių ir kitos biologinės įvairovės apsaugos srityje.
5. Valstybinio valdymo institucijos galėtų taikyti finansinio skatinimo mechanizmą valstybinių miškų valdytojams už „Natura 2000“ teritorijų išskyrimą ir apsaugą.

LITERATŪRA IR KITI ŠALTINIAI

1. Biologinės įvairovės konvencija. (Rio de Žaneiras, 1992 m. birželio 5 d.). Aplinkos ministerijos tinklapis: www.am.lt // prisijungimo laikas 2006-12-02
2. 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos
3. 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos
4. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas.// Žin., 1992, Nr. 5-75
5. Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas.// Žin., 1993, Nr. 63-1188
6. Lietuvos Respublikos Miškų įstatymas.// Žin., 1994, Nr. 96-1872. Nauja įstatymo redakcija nuo 2001 m. liepos 1 d.
7. Lietuvos Respublikos Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas.// Žin, 2005 07 12, Nr. 84-3105
8. Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymas.// Žin., 1995, Nr. 107-2391 Nauja įstatymo redakcija nuo 2004 m. gegužės 1 d.:Nr. IX-1962, 2004-01-15, Žin., 2004, Nr. 21-617 (2004-02-07)
9. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro įsakymas „Dėl planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo 2006 m. gegužės 22 d. Nr. D1-255. Vilnius
10. LR aplinkos ministro įsakymas „Dėl gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų kriterijų patvirtinimo“// Žin., 2001, Nr. 37-1271; 2003, Nr. 108-4848; 2005, Nr. 79-2864
11. LR Aplinkos ministro įsakymas „Dėl vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, ir jose randamų europinės svarbos natūralių buveinių ir rūšių sąrašo patvirtinimo“
12. LR Aplinkos ministro 2006-05-22 įsakymas Nr. D1-255 „Dėl Planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio įsteigtoms ar potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“
13. LR aplinkos ministro įsakymas.// Žin, 2005-06-15 Nr. D1-302.
14. LR Vyriausybės 2004-04-18 nutarimas Nr. 9673 „Dėl Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
15. LR Vyriausybės 2002-04-10 nutarimas Nr. 503 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą“.

16. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. 103 V „Dėl 2006 m. birželio 16 d. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. 103 V „Dėl Nacionalinių saugomų teritorijų ir „Natura 2000“ tinklo teritorijų paskirstymo saugomų teritorijų direkcijoms“.
17. 2001m. sausio 9d. įsakymas Nr.22 “Dėl paukščių apsaugai svarbių teritorijų kriterijų patvirtinimo”.// Žin., 2001, Nr.12 – 364
18. 2001m. balandžio 20d. įsakymas Nr.219 “Dėl gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų patvirtinimo”.// Žin., 2001, Nr.37 – 1271
19. LR aplinkos ministro 2002-09-17 įsakymas Nr.484 „Dėl Lietuvos miškų ūkio politikos ir jos įgyvendinimo strategijos patvirtinimo“.
20. LR aplinkos ministro 2005-12-15 įsakymas Nr. D1 – 613 „Dėl pagrindinių miško kirtimų taisyklių patvirtinimo pakeitimo“// Žin., 2005, Nr.:150-5515
21. LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas //Žin.,1997, Nr. 65-1558.
22. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonių projektas.
23. Baltrūnas P.ir kt. Aplinkos apsauga. V.: Enciklopedija, 1996;
24. *Europos Sąjungos parama: panaudojimo efektyvumas*. Pilietinės visuomenės institutas. Ataskaita. Vilnius, 2005 m. birželio 13 d.
25. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje, Vilnius, 2002;
26. Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje “Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras, 1992, Seimo leidykla “Valstybės žinios“, 1998;
27. Lietuvos Respublikos Biologinės įvairovės išsaugojimo strategija ir veiksmų planas. V., 1997;
28. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės Valstybinio audito ataskaita „Saugomų teritorijų tinklo „Natura 2000“ steigimas Lietuvoje“.// Vilnius, 2006
29. Lietuvos Raudonoji knyga. V., 1992;
30. Lietuvos miškų būklė ir ją sąlygojantys veiksniai. “Lututė“, Kaunas, 1999
31. Projektas „Europinės svarbos saugomų teritorijų tinklo NATURA 2000 įgyvendinimas Lietuvoje“
32. Subalansuotosios plėtros įgyvendinimo nacionalinė ataskaita. V., 2002
33. Lietuvos Respublikos Generalinė miškų urėdija //Biologinės įvairovės išsaugojimas// <http://www.gmu.lt/> prisijungimo laikas: 2006-12-16

34. European Commission DG ENV Nature Newsletter. Issue 17, January 2004
35. Natura 2000 managing our heritage.// <http://www.eionet.europa.eu> // prisijungimo laikas: 2006-12-11
36. Tucker and Heath 1994, Gibbons et al., 1993, Hagemeyer and Blair 1997
37. Europos Sąjungos gamtos apsaugos reikalavimai ir Natura 2000 teritorijų tvarkymas. // http://www.am.lt/natura2000/projektai_2.php // prisijungimo laikas 2006-12-30
38. Europos aplinkos apsaugos agentūra// prisijungimo laikas: 2006-12-15
<http://www.eionet.europa.eu/latestlinks.html>
39. Lietuvos saugomų teritorijų sistema. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos tinklapis: www.vstt.lt // prisijungimo laikas 2006-12-03
40. Lietuvoje aptinkamų Europos Sąjungai svarbių buveinių tipų aiškinamasis vadovas.// http://www.am.lt/natura2000/projektai_2.php
// prisijungimo laikas: 2006-12-07
41. Natura 2000 Lietuvoje.// http://www.am.lt/natura2000/projektai_2.php
// prisijungimo laikas: 2006-12-07
42. Natura 2000 buveinės Lietuvoje.
http://www.am.lt/natura2000/projektai_2.php
//prisijungimo laikas:2006-12-07
43. NATURA 2000 laikraštis, nr. 16
http://www.am.lt/natura2000/naujienos_.php?id=1057327072
// prisijungimo laikas: 2006-12-09

SANTRAUKA

„NATURA 2000“ PROCESO POVEIKIO LIETUVOS MIŠKŲ ŪKIO SEKTORIUI ĮVERTINIMAS

Pagrindinės sąvokos: Biologinė įvairovė, „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklas, Buveinių direktyva, Paukščių direktyva, paukščių apsaugai svarbi teritorija-PAST, buveinių apsaugai svarbi teritorija-BAST.

Biologinė įvairovė yra neatsiejama gamtos paveldo dalis. Žmogaus veikla (miestų plėtra, pramonė, žemės ūkis, transporto infrastruktūra, tarša ir t. t.) kelia grėsmę jos pusiausvyrai. Intensyviai vyksta natūralių buveinių būklės blogėjimas ir jų visiškas išnykimas. Specialios priemonės reikalingos tam, kad būtų užtikrintas daugelio faunos ir floros rūšių bei jų natūralių buveinių, kurioms jau gresia išnykimo pavojus, išlikimas. Būtent tokį vaidmenį ir vaidina „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklas, kurio tikslas - užtikrinti daugelio Europos labiausiai pažeidžiamų rūšių ir buveinių ilgalaikį išlikimą, garantuojant, kad pakankamai svarbių pagal skaičių ir plotą teritorijų būtų tinkamai saugomos ir tvarkomos.

Saugomos „Natura 2000“ teritorijos steigiamos tiek valstybinėse miškų teritorijose, tiek privačiose valdose. Siekiant išsaugoti natūralius buveinių tipus, retų gyvūnų ir augalų rūšių buveines šiose teritorijose dažnai ribojama ūkinė veikla, dėl to susikerta gamtos išsaugojimo bei naudojimo interesai, kyla problemų dėl žemės ar miško nuosavybės teisių apribojimų. Įvertinti ekonominius naujų saugomų teritorijų steigimo nuostolius valstybiniuose ir privačiuose miškuose yra gana sunku. Apskaičiavimai, kokiame miško plote reikia apriboti ūkinę veiklą, visada atliekami atskirai - privačiuose ir valstybiniuose miškuose.

Šiame darbe nagrinėjamas steigiamų „Natura 2000“ tinklo teritorijų poveikis Lietuvos miškų ūkio sektoriui: valstybės įmonėms – urėdijoms ir privačių miškų savininkams.

SUMMARY

EVALUATION OF “NATURA 2000” PROCESS’S IMPACT TO THE LITHUANIA’S FORESTS SECTOR

Main Keywords: Biodiversity, the network of “Natura 2000” protected areas, the Habitats directive, the Birds directive, the important area for bird’s protection /IBA/, the important area for Habitats protection /SAC/.

Biodiversity is a concurrent part of the nature inheritance. The human’s activity (development of cities, industry, agriculture, transport infrastructure, pollution, etc) is influencing the nature’s disbalance. Natural areas of habitats are on the way to disappear or their status is getting worse. There is a need for special means to ensure the protection of many species of fauna and flora and their natural habitats, because they are in danger of disappearing. The network “Natura 2000” has few goals: to cover the fragile and valuable natural habitats and species of particular importance for the conservation of biological diversity within the territory of EU and to guarantee sustained efforts to protect the most important areas properly. The main objective of the “Natura 2000” network is to ensure the survival of species that are threatened or rare throughout Europe.

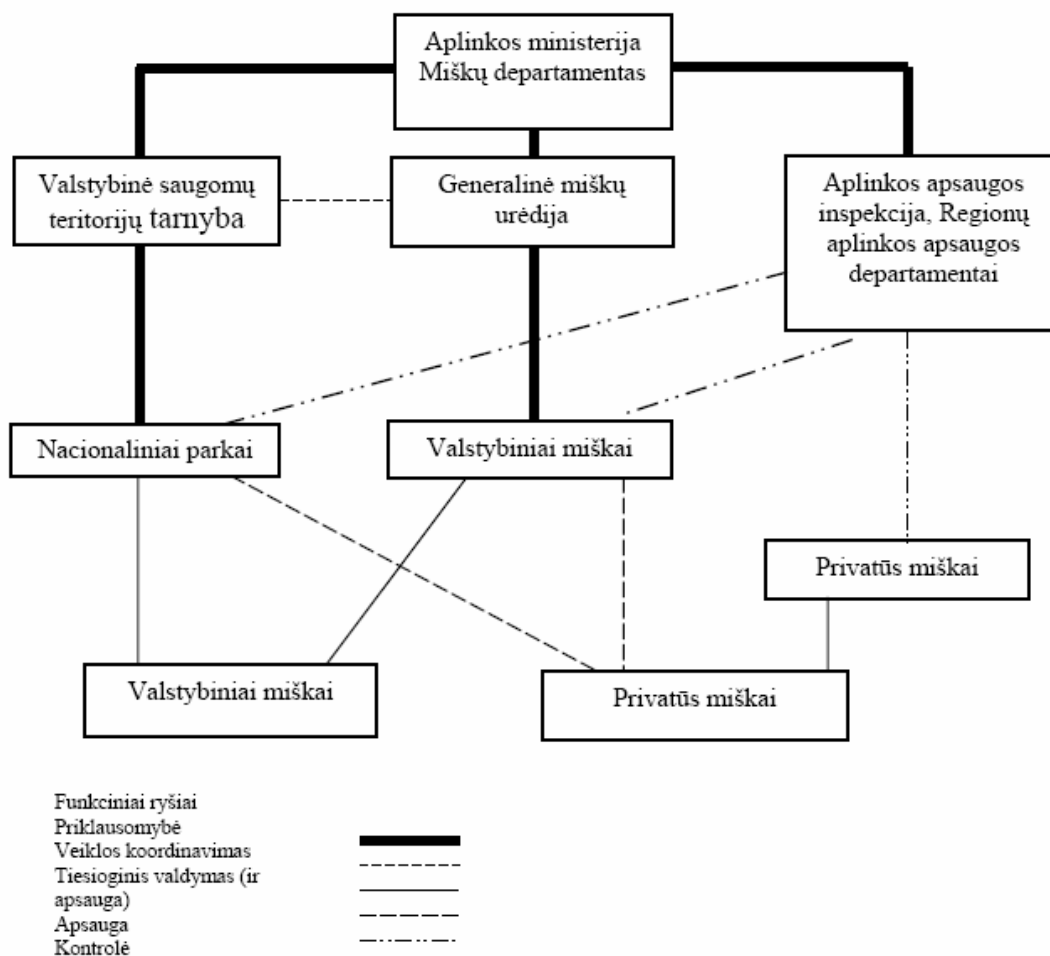
These legal EU documents ensure the creation of the above-mentioned European network of protected territories in public territories as well as in private lands. Economic and farming activities are restricted in these areas as a way to protect natural habitats types, rare animals as well as are plants habitats. That way the interests of land owners become quite different from the nature protectionists and the prohibitions of land or forest property rights. It is quite difficult to evaluate the economical loss while establishing some new protected areas in public and private lands. The evaluation is specific for every single case, in public as well as in private land.

The thesis covers the influence of newly created „Natura 2000“ network’s areas to the whole forest sector in Lithuania’s: the representatives of public sector called “uredija” and the private forests owners.

Saugomos teritorijos ir kitos vertingos teritorijos	Miškų grupės				Iš viso
	I	II	III	IV	
Rezervatai (gamtiniai, rezervatinė apyrbė)	13.6	-	-	-	13.6
Valstybiniai draustiniai	-	63.1	29.2	2.8	95.2
Biosferos rezervatas	2.4	1.4	1.2	0.9	5.9
Nacionaliniai parkai	4.8	28.5	38.1	26.7	98.1
Regioniniai parkai	4.6	84.8	70.2	51.3	210.9
Natura 2000					
Natura 2000 PAST (paukščių apsaugai)	20.6	63.0	73.4	164.5	321.5
Natura 2000 BAST (buveinių apsaugai)	24.3	100.5	82.1	188.9	395.8
Natura 2000 PAST ir BAST (įvertinus persidengimus)	25.0	111.0	93.8	252.0	481.9
Natura 2000, nepatenkančios į kitas ST	0.3	5.2	19.5	196.4	221.5
Kertinės miško buveinės (KMB)					
Kertinės miško buveinės (KMB)	1.2	6.5	2.1	7.6	17.4
KMB, nepatenkančios į ST	-	1.2	1.1	7.2	9.5
Lizdų apsaugos zonos ir kurtinių tuokvietės					
Lizdų apsaugos zonos ir kurtinių tuokvietės	0.2	6.5	2.6	22.2	31.5
Lizdų apsaugos zonos ir kurtinių tuokvietės, nepatenkančios į ST	-	0.4	0.9	11.3	12.5
Iš viso saugomų ir svarbių teritorijų *					
Iš viso saugomų ir svarbių teritorijų (įvertinus persidengimus) *	51.8	301.8	237.2	363.6	954.6
Iš viso saugomų ir svarbių teritorijų (įvertinus persidengimus) *	25.7	184.6	160.2	296.7	667.3

*Duomenys gauti sutapatinus miškų pasiskirstymo pagal miškų grupes grafinį sluoksnį su saugomų teritorijų ribų sluoksniu

1P.1 pav. Miško žemės pasiskirstymas Lietuvoje pagal miškų grupes saugomose ir kitose biologinei įvairovei svarbiose teritorijose

2P.1 pav. Miškų politiką įgyvendinančios institucijos Lietuvoje.

ANKETA

1. Ar yra urėdijos teritorijoje įsteigta „Natura 2000“ saugomų teritorijų tinklo plotų?
2. Jei taip, ar „Natura 2000“ plotai sutampa su jau esamų saugomų teritorijų ribomis?
3. Ar yra išskirta „Natura 2000“ plotų IV grupės miškuose?
4. Jei taip, kiek tokiu atveju išjungta iš miško naudojimo fondo?
5. Kiek netenka urėdija pinigine išraiška?
6. Kokios yra pagrindinės problemos su kuriomis susiduria miškininkai prižiūrint ir tvarkant „Natura 2000“ teritorijas?